مـــارکس و لـینیـــن و پرســی هەرەوەزی.. سەلام عەبدوڵڵا

(1)

سێ کوچکەی کاری شیوعی و چەپ بریتیە لە(حزب، سەندیکا و کاری هەرەوەزی)، بەڵام لە هیچ یەکیان بەرەومان نیە. لێرە تێڕوانینی مارکس، ئەنگلس، لینین و سۆسیالیستەکانیتر دەخەینەروو سەبارەت بە کاری هەرەوەزی.

کاری هەرەوەزی پێش و لە سەردەمی مارکس و لینین تا ئێستا(قۆناغی سەرمایەداری جیهانگیر)، بووە بە پرسی مێژوویی و مۆدێلی نوێی مرۆڤایەتی دژ بە سەرمایەداری لە بەرزترین قۆناغی(ئیمپریالیزم).

بەداخەوە پاش نزیکە تێپەڕبوونی 6 ساڵ لە کاری شەوو رۆژمان بۆ سەرخستنی بیر، کار، چالاکی، پەیوەندی و کلتووری هەرەوەزی بە هەموو هەڵە و نوقسانی و ژێرکەوتن و سەرکەوتنەکانی، بەڵام هێشتا لە هەنگاوی یەکەمین و نەمانتوانی لە ناو شاری خانەقین هەنگاوی دووهەم دابنێین و لە ئاستی شارەکان کاری تیئۆری و عەمەلی لەبارەیەوە ئەنجامنەدرا.

ئەتوانم بڵێم(هەوڵەکانمان سەرنەکەوت) و هۆکارەکان ئەگەڕێنەوە بۆ نموونە بۆ: 1- پەراوێزخستنی لە ئاستی پەروەردەو راگەیاندن. 2- خۆدزینەوە لەم ئەرکە. 3- بایەخدان بە کار و چالاکی سازشکردن. 4- دەیان کادر خۆی تەرخانکردووە بۆ کاری رێکخراوەکانی(کۆمەڵگەی مەدەنی)و راگەیاندنی"سەربەخۆ". 5- کەسانی نەزان و بێ ئاگا و دووڕوو و فێڵباز لە هەڵویستی مارکس و لینین و ئەوانیتر لەناو شیوعی و چەپ ڕۆڵی خۆیان بەشێوەیەکی خراپتر لە دوژمن گێڕا. جیڤارا ناهەقی نەبوو وتی:(9 فیشەك بۆ خیانەتکارانی ناوخۆ و فیشەکێك بۆ دوژمن)! 6- چەپی فرەبۆژ و قسەز لە مەکتەبیەکان وشەیەکیان لەبارەی کاری هەرەوەزی نەدۆڕاند.

بەم نووسینە دووبارە ئەگەڕێینەوە بۆ هەڵویستی دامەزرێنەرانی بیری شیوعی:

کاری هەرەوەزی شێوازی جۆربەجۆری بە خۆی گرتووە و لەوانە بۆ نموونە:

ڤیلی شپیلە لە گفتوگۆیەدا دەڵێ: (یەکێتی هەرەوەزی جیهانی لە 233 رێکخراو پێکهاتووەو لە 89وڵات و تێیاندا 800ملیون ئەندام یەکیان گرتووە. حکومەتی لۆلا دس سیلڤیا لە سەرۆکایەتی رابردوویدا لە ئەرژەنتین داوای(ئابووری هاوپشتی)کرد کە 20 هەزار کارگە

دەگرێتەوە. لە ئۆروپاشدا لە باسکتلەند لە ئەسپانیا و(ئیمیلیا ڕۆماگنا) لە ئیتالیا 4000هەرەوەزی. وێنەی لیبڕالی نوێ دەسەڵاتی بۆرژوازی بۆ مرۆڤ بەدەوری موڵکایەتی دەسووڕێت، بەدەوری پارە…(- هەرەوەزی وەك ئەڵتەرناتیڤی لیبڕالیزمی نوێی سەرمایەداریە- ئەمە ناوی کۆڕێکیە بۆ نموونە).

لەپاش ئەو ئەزمونانە، ئەزمونی حکومەتی هەرەوەزی کوبا، ڤێنزەویلا و پۆلیڤیا و چەندین وڵات و ئەزموونیتر بە ڕۆژئاوایشەوە. سەرمایەداری بووە بە سەرچاوەی تاوان دژ بە مرۆڤایەتی و ئیتر دەبێ بە بچووکترین هەنگاو، بیر لە ئەڵتەرناتیڤەکەی بکەینەوە.

ڤیلی لە درێژەی قسەکانیدا:(عەداڵەتیش چەند ئاستێکی هەیە، مارکس تاوانباری سۆسیالدیموکراتی کرد بەوەی کە ئەوان تەنها بایەخ بە دابەشکردنی قازانجی بەرهەمهێنان دەدەن، بەڵام مەسەلەکە ئەوەیە خودی مەرجەکانی بەرهەمهێنان دادپەروەرانە بکرێت– واتە زاڵ ببین بەسەر بەرهەمهێنانی سەرمایەداری- تا ئابووری بکەین بە موڵکایەتی هەرەوەزی مرۆڤی کارگەر).

هەر لەو کاتەوە، هەرەوەزی شوێنی ململانێی رابەرانی سۆسیالیست بووە: هەڵویستی سیاسی مارکس دژی لاسال لەبارەی پرەنسیپ و پراکسیسی هەرەوەزی بوو. لەبارەیەوە لاسال دەیویست هەرەوەزییەکان یارمەتی پارە و قەرز لە حکومەت وەربگرن و مارکس دژی وەرگرتنی پارە بوو لە حکومەتەکەی بیسمارك و دەیویست بەڕێوبردنی هەرەوەزییەکان لەلایەن خۆدی کرێکارانەوە ڕێکبخرێن.

ئێستا و لە رابردوو مارکسیستەکانی زۆرێك لە وڵاتان پێیان وایە کە کاری هەرەوەزی وەك دورگەیەکە لەناو دەریای سەرمایەداری و هەروا بۆ پەرەدان بە خەباتی چینایەتی. چەوساوەکانی کوردستانیش وەك چەوساوەکانیتری دنیا بنەمایەکی عەمەلی گەورەمان هەیە لە کاری هەرەوەزی، بەڵام کاری جددی لەسەری ناکرێت و لە ئاستیدا هەر ئەڵێی بتین و لەبریدا خەریك کار و چالاکی لاوەکین کە بستێك نامانباتە پێشەوە.

مارکس لە 1850 تا کۆچیدوایی لە 1883 پەیوەندی هەبوو لەگەل سەندیکا کرێکارییەکانی بەریتانیا و بەڕێگەیانەوە لەگەل بزووتنەوەی هەرەوەزی و بڕوای وابوو کە کرێکاران نابێ چاوەڕوانی ڕۆژی دوای شۆڕش ببن کە ڕۆژێك لە ڕۆژان پێشدێت یان نایەێت. بەڵام لێرە تەسبیحی سەدویەك بەدەستەوە دەگرن و سەردانی ئەم بارەگا و ئەو بارەگا دەکەن وئوستادانە ئەرك و کاتی خەبات و تێکۆشان بە فیڕۆدەدەن.

مارکس لە هەرکوێ پەیوەندی لە گەل کرێکاران هەبوایە پێی وابوو هەر دەستپێشخەرییەك، هەر هەوڵێکی سەربەخۆی کرێکاران لەبارەی ئابووری

و یارمەتیدانی خۆ بەخۆیی هەبوایە، پێشوازی لێدەکرد، چونکە ئاوی خۆرخوازی بۆرژوازی دەبڕی، بەڵام بەداخەوە لێرە پێچەوانەکەی پەیڕەو دەکرێت: دەبینین هاوڕێی شیوعی هەیە کار بۆ ڕێکخراوی خۆرخواز یان بە مانای خۆرخوازی و"کۆمەڵگەی مەدەنی" دەکەن!

مارکس لە 1860 ڕۆڵی سەرەکی بینی لە ئینترناسیونالی یەکەم و لە دیکۆمێنتە فەرمیەکاندا بزووتنەوەی هەرەوەزی بە بەشێك لە بزووتنەوەی کرێکاری زانیوە کە مانای مێژوویی خۆیی هەیە و تەنانەت بە(فۆرمی گواستنەوە لە شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری بۆ شیوعی)دەزانی.

ئەوەی گرنگ بوو لەلای مارکس: بۆ یەکەمینجارە لە کارگە هەرەوەزییەکان بۆ ناکۆکی لەنێوان سەرمایە و کار لابرا، گەر بۆ یەکەمین جاریش بێت وەك شێوە، کرێکار دەبێتە سەرمایەداری خۆی.

کارگە هەرەوەزییەکان درووستکەری سەردەمن، چونکە ئەو بەڵگەیە بەدەستەوە دەدەن کە سەرمایەدار وەك بەرپرسی بەرهەمهێنان پێویست نیە، هەر وەك چۆن بۆ خاوەن زەوییەکان بۆ سەرمایەداری پیشەسازی پێویست نین، چونکە وەك گەنە دەردەکەون.

لە ساڵی 1864 دەستبەکاربوونی کۆمەڵەی جیهانی کرێکاران وەك خەڵاتکردنێك، نووسیویەتی: بزووتنەوەی هەرەوەزی وەك سەرکەوتنی ئابووری سیاسی کارگەرانە بەسەر ئابووری سیاسی بۆرژوازی. تەنانەت وەك سەرکەوتنی گەورەتر لە سەرکەوتنی دیاریکردنی یاسایی کاتی کارکردن لە بەریتانیا-10 سەعات کارکردن لە ڕۆژێك ساڵی 1847-.

هەروا لە هەمان نووسیندا: نابێ لە بەهای ئەم ئەزموونە گەورەیە کەمبکرێتەوە.

بەهۆی هەرەوەزییەکانی بەرهەمهێنان، کۆمپانیا پیشەسازییەکان بە هاوبەشی ڕێکخرا و، بۆ ڕاستی"، نەک بۆ ئارگیومێنتی تیئۆرییەکان، پێشتر سەلماندوویانە کە بەرهەمهێنان لەسەر ئاستێکی گەورە بەردەوام دەبێت و بێ هەنگاو لەگەڵ پێشکەوتنی زانستی مۆدێرن بێ بوونی چینی(ئوستاکان)، چینێك لە- دەستەکان- مەبەستی کرێکارانە-" جێبەجێ دەکرێت. ئەمەش بۆ یەکەمینجارە سەلمێندرا کە کاری کرێگرتە، وەک کاری کۆیلە و کۆیلایەتی لە بەردەمیدا تەنها کاتییە و فۆرمی کۆمەڵایەتی ژێردەستە لەناودەچێت لەلایەن کۆمەڵەی کرێکاراندا بە فۆرمی کارکردنی دوارۆژ.

مارکس ستایشی پێشەنگ و داهێنەرانی "سیستەمی هەرەوەزی" لە بەریتانیا وەك ڕۆبێرت ئۆین و ئەو بەرهەمهێنەر و چاکسازیخوازە کۆمەڵایەتی و سۆسیالیستە یۆتۆپیاکانی کرد.

(ئەمە بزووتنەوەی هەرەوەزی وەک یەکێک لە هێزە بزوێنەرەکانی گۆڕینی کۆمەڵگەی ئێستا دەناسین…ئەم سیستەمە زاڵمە کە

بەرهەمهێنەری ه□زاری و ژێردەستەکردنی کارە لە سایەی سەرمایە، دەتوانرێت بە سەرکەوتنی سیستەمی کۆمەڵەی بەرهەمهێنەرانی ئازاد و یەکسان سەرکوت بکرێت).

لە کۆنگرەی سۆسیالیزمی جیهانی لە کۆپنهاگن، لینین لە وتارێکیدا باسی هەرەوەزی بۆ کۆمیتەی پرسی هەرەوەزییەکان دەخاتە روو. لە خاڵی یەك و دووی پڕۆژەی حزبەکەی هاتووە‌: 1- کۆمەڵە پڕۆلیتارییەکانی بەکاربردن دۆخی چینی کرێکار باشتر دەکەن، بەو مانایەی رەهەندەکانی وەبەرهێنان نێوەندگیرە بازرگانەکانەوە بە هەموو شێوە و مۆدێلەکانییەوە، بەرتەسك دەکەنەوە(…). 2- گرنگی ئەم کۆمەڵانە لە پێناوی خەباتی جەماوەرانەی پڕۆلیتاریادا دەکرێت گەورەتر بێت. بە پتشیوانیکردنی کرێکاران لەسەرەوەختی مانگرتنەکاندا، لە سەرەوەختی کورتهێنان و تەنگەژەکاندا، لە سەرەوەختی وەدوورکەوتنە سیاسییەکان…هتد.

مرۆڤایەتی لەبەردەم شارستانییەتی نوێیە، واتە شارستانیەتی هەرەوەزی ئازاد، چونکە سەرمایەداری چەندە بیەوێت خۆی"نوێ"بکاتەوە، هەر بە سرووشتی مرۆڤخۆری خۆی بۆ نموونە سرووشتی(زێدەبایی و کێبرکێ) دیسان مرۆڤایەتی دەگەڕێنێتەوە بۆ باری جەنگ و تیرۆر و ستەمکاری، هەروەك چۆن لە مێژووی 200 ساڵدا ئەنجامی داوە. سەرکەوتنی چەپ لە وڵاتانی کیشوەری سوور(ئەمریکای لاتین) و گەشەکردنی هەرەوەزییەکان لەناو خودی وڵاتانی ئۆروپاش پاش رووخانی یەکێتی سۆڤێت دیسان ئەو راستییەی سەلماند کە مرۆڤایەتی هەرگیز دەست لە هیوا و ئامانجی خۆی بۆ بنیاتنانی دنیای ئاشتی و دادوەری کۆمەڵایەتی و ئازادی هەڵناگرێت.

دنیابینی مارکس لە (سەرمایە): (کۆمەڵەی مرۆڤی ئازاد کە بە ئامرازی بەرهەمهێنانی هاوبەش کاردەکەن و هێزی تاکی کارگەران بە هووشیاری خۆیان وەك هێزی کاری کۆمەڵایەتی بەسەردەبەن MEW23و92)، خەیاڵ نیە و

شیوعییەت، واتە(بەرهەمهێنانی گشتی هەرەوەزییەکانە کە تێدا هەموو هەرەوەزییەکانی بەرهەمهێنانی گەل بەگوێرەی پلانێکی هاوبەش رێکدەخرێت- جەنگی ناوخۆ لە فەرەنسا، جلدی17، 343).

ئێمە لەبەردەم دووریانی رێگای هوشیاری و پێگەیاندنی مرۆڤی هەرەوەزی بۆ ئیمڕۆ و دوارۆژ و رێگای هەڵخەڵەتاندنی جەماوەر بە درووشمی درۆزنانەی (ئازادی…دیموکراسی…مەدەنیەت) کە لەدوایدا هەر ستەمکاری و گەندەڵی و چەوسانەوەیان لێ سەوزدەبێت. بەداخەوە گەنجینەی مێژوویی گەورەمان هەیە لە کوردستان سەبارەت بە کاری هەرەوەزی، بەڵام تاقە یە‌ك کتێب شك نابەم لەبارەیەوە نووسرابێت.

لینین لە درێژەی وتارەکەیدا دەڵێ: (کۆنگرەی کۆپنهاگن نیشانەی

قۆناغی پێشکەوتنی بزووتنەوەی کرێکاریە کە تێدا دەستی کردووە بە راکێشانی هەرەوەزییە پرۆلیتارییەکان بە ئاراستەی خەباتی چینایەتی…)
لەماوەی 6 ساڵدا و پێشتریش هەر ئەم هەوڵەدراوە کە هەر زوو بەهۆی نەزانی و ناهوشیاری لە ئەدەبی مارکسی، فەشەلیان پێهێنا. زۆر هەوڵدرا بۆ ئەوەی کاری هەرەوەزی لە شارەکانیتریش جێبەجێ بکرێت، بەڵام دیسان لەبەر هەمان هۆ و هۆکاریتریش لەلایەن حزب و گروپ و کەسانی شیوعی و مارکسیست، پشتگوێخرا(ئەو کەسانە هیچ لەبارن لە بواری هوشیاری و کلتووری هەرەوەزی). کەسانی بەتاڵ هەبوو هەر زوو بوون بە رێگر لەبەردەم خەبات بۆ یەکریزی ستەملێکراوەکانی بازاڕی ئازادی سەرمایە و، چونکە رتمی تەمەڵی، بێ ئومێدی، بێباکی، وتی وتیان دەشێوێنی و دەیانخاتە بەردەم ئەرکی چینایەتی رۆژانە.
لەبەر مەزنی هەرەوەزی، پاش 13 ساڵ دووبارە وتاری(دەربارەی هەرەوەزی)دەنووسێت. لەم وتارە گومانەکەی هاوڕێ لینین پێشی 100ساڵ، ئێستا لە کوردستان هاتەدی. لینین دەڵێ: (بە بڕوای من گرنگی پێویست بە هەرەوەزی نادەین. گومانم هەیە هەمووان بە گوەڕەی پێویست لەوە تێبگەن کە هەرەوەزی بایەخێکی تایبەتی هەیە.).
هەروا دەنووسێت: >>تەنها << ئەوەندەمان لەسەرە دانیشتوان>> هوشیار<< بکەینەوە دەربارەی سوودەکانی بەشداریکردن لە هەرەوەزییەکاندا…تەنها هێندە بەسە بۆ گەیشتن بە سۆسیالیزم، بەڵام ئەم >>تەنها <<یە پێویستی بە شۆڕشێکی سەرانسەریە ، پێویستی بە قۆناغێکە لە پەرەسەندنی کلتووری لەناو تەواوی جەماوەردا، بۆیە باشتر وایە کەمتر فەلسەفەی لێ بدەین)
ئایا ناکرێ ئێمە لەبری(باس و هەوڵی گاڵتەجاڕی یەکڕیزی و سازش لەگەل ستەمکاران) لە ئێستاوە هوشیاری وکلتووری کار و چالاکی هەرەوەزی لەناو کۆمەڵگە بەهێزبکەین؟ بەراستی سەخت و یوتوبیە؟!
پرۆفیسۆر و نووسەر(ئیلما فاتەر) لە وتاری(هەرەوەزی و ژیانی باش- -Buen vivir) دەڵێ:(یوتوبیای راستەقیە)بەمانای ئیرنست بلوخ- ئەو کاتە دەبێتە سۆسیالیزمی سەدەی 21، ئەگەر بزووتنەوەی هەرەوەزی ئێستاماندا لەگەل ئابووری هاوپشتی و(ژیانی باش) پێکەوە گرێبدەین، ئەوجا دەتوانین ئەڵتەرناتیڤی کۆمەڵایەتی لە کۆمەڵگەی داهاتوومان بکەین بەجێی متمانە وبۆ ئەمەش هەر ئیمڕۆ ئێقەری گونجاومان لەبەردەستە بۆ گەشەپێدانی.
لەم وتارە هەرەوەزی وەك هاوكاری خۆبەخۆی هاوجەم، بە(مناڵی دەستکورتی) ناودەبات و ئاماژە بە بۆچوونێکی ڤیلی براند دەکات لە کتێبەکەی(هەواڵەکان لە ئەڵمانیاوە)ساڵی 1946: کاتێ

دەوڵەمەندبووین نەمانوویست ببین بە سۆسیالیست. ئێستا ناچارین ببین.

براند بوو بە "سۆسیالیست"، بەڵام وەك رەوتی سۆسیالیزمی نێودەوڵەتی(سۆسیالدیموکرات)خیانەتیان کرد لە سۆسیالیزم و کرێکاران و بوون بەڵ نەوکەری بۆرژوا. ئابووری هاوپشتی بۆ بەرگریکردن لە کەرامەتی مرۆڤی زەلیل و تۆڵە. ئەمە زەمینەی بۆ هەرەوەزی لەسەرەتای سەدەی 21 رەخساند وەك ئەنجامی راستەوخۆی سەردەمی حکومەتی مونعم و سیاسەتی توندڕەوی لیبڕالیزمی نوێ و رووتکردنەوە خەڵکی هەژار و ئیتر(بەدۆلارکردنی) ئابووری پەکیکەوت(…).

ئەوە هەر ئەرژەنتین نیە، دەیان وڵاتیتریش بەهەمان شێوە بە جەنگی سەربازی داگیرکردن و ئابووری و بازرگانی بەسەریان سەپێنرا:

بەهەمان شێوە، لیژنەی کاری هەرەوەزی رووبەڕووی هەژاری خەڵك بووەوە: پیرەژنی بێ کەس و لانەواز، باوکێکی بێکار و نەخۆش لەگەل کوڕێکی 12 ساڵانە پێویستیان بە دەرمان، خۆراك، کرێی خانوو، خانوو، جلوبەرگ، قوتابخانە، کەرەستەی بیناسازی، خەرجی نەشتەرگەری، کرێی هاتوچووی کچان بۆ قوتابخانە، خوێندکاری بۆ دەرماڵە، قوتابخانەی وێران…هتد.

ئەنجامدانی ئەو ئەرکانە و کاری راگەیاندن یەکەم هەنگاو بوو بۆ ئەوەی وەك سوپایەك لە نووسەر و تۆرە کۆمەڵایەتییەکان و راگەیاندنەکانی حکومەت بەس نەکەین بە رەخنە لە پێناو رەخنە و فرەبێژی و گەمژاندنی خەڵك و رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و عەقڵییەتی سازشکاری و لە جیاتیان بەدیلێکی رووسووری عەمەلی بە پشتبەسستن بە هوشیار و ئیرادە و ویژدانی خۆمان دژ بە باڵادەستی لیبڕالیزمی نوێ و لێکەوتە ترسناکەکانی پێشکەش بکەین.

لەو بڕوایە بووین بەر بە رەشبینی و بێزاری دەگرین و بەمە ئومید بە رۆژێکی باشتر دەگەڕێنینەوە بۆ خەڵك. بەداخەوە سووپایەك لە نووسەر و رۆژنامەنووس و سیاسەتمەدار و ئەوانەی خۆیان بە رۆشنبیر و چەپ دەزانن(تاك و تەرایان نەبێت) رۆڵی بێدەنگی و پەراوێزخستنیان هەڵبژارد و بەمە(بە خوشیاری یان بە ناهوشیاری) خزمەتیان بە ستەمکاری کرد و ئەزموونەکەمان سنووری خانەقینی نەبەزاند. لەگەل ئەوەشدا:

هەرچۆن زۆر ئامراز و بیرو بۆچوونی سەردەمی کۆلایەتی و دەرەبەگایەتی و تەنانەت سەرمایەداریش بە زمان و شێوەی کار و کات و ئامرازەکانی چوونە ناو مۆزەخانەی مێژوو، بەهەمان شێوە، دەکرێ(شێوەی بەرهەمهێنان، نرخ، پارە و بازاڕ) بۆ ئەبەد بخرێنە ناو زبڵخانەی مۆزەخانەکان.

بۆ ئەم مەبەستە وەك هەنگاوی یەکەم، تەنها پێویستیمان بەوە هەیە

دەستبکەین بە کار و چالاکی بۆ بیری هەرەوەزی بە چاوێکی ڕەخنەگرانەوەو بیکەین بە ناوەندی ئەرکە ڕۆشنبیری، هونەری، ئەدەبی و سیاسیەکانمان.

-______

سەرچاوەی بۆچوونەکانی مارکس:

Karl Marx, Inauguraladresse der Internationalen-1 Arbeiterassoziation, in: MEW Bd. 16, S. 11f.

2- Karl Marx, Instruktionen für die Delegierten des Provisorischen Zentralrats zu den einzelnen Fragen,in: MEW Bd. 16, S. 195.

3- Vgl. Franz Oppenheimer, Die Siedlungsgenossenschaft. Versuch einer positiven Überwindung des Kommunismus durch Lösung des Genossenschaftsproblems und der Agrarfrage, Leipzig 1896.

4 -Karl Marx, Inauguraladresse, in: MEW Bd. 16, S. 11

- Karl Marx, Instruktionen, in: MEW Bd. 16, S. 195f. 5

6- Vgl. Karl Renner, Sozialismus, Arbeiterschaft und Genossenschaft. Skizze einer ökonomischen Theoriedes Genossenschaftswesens, Wien 1931.

7- Karl Marx, Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie, Dritter Band, in: MEW Bd. 25, S. 45

8- Karl Marx, ebd.

9- Karl Marx, Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie, Dritter Band, in: MEW Bd. 25, S. 400.

10- Siehe Karl Marx, Das Kapital. Kritik der politischen .Ökonomie, Dritter Band, in: MEW Bd. 25, S. 401f

Karl Marx, ebd -11

کورتەیەک دەربارەی کتێبی: یادەوەرەکانم لەگەڵ جۆرج تەرابیشی لە وەرگێڕانی: د. نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد

ئامادەکردنی: گۆران عەبدوڵڵا

کتێبی (یادەوەرەکانم لەگەڵ جۆرج تەرابیشی) لەلایەن نووسەرو وەرگێڕ هنرییت عەبودی هاوسەری بیرمەند جۆرج تەرابیشی (١٩٣٩-٢٠١٦) ەوە نووسراوە.

ئەم کتێبە لە بنەڕەتدا لەلایەن رۆژنامەوان و دیپلۆماتکاری سعودی تورکی ئەلدەخیل ئامادەکراوە و هەر لەسەر داوای ئەویش هنریت عەبودی دەستی بردووە بۆ نووسینەوەی یادەوەرەکانی.
هنرییت عبودی هاوسەری جۆرج تەرابیشی، نووسەرو وەرگێڕ و خاوەنی چەندین کتێب بەزمانەکانی عەرەبی و فەرەنسی، لەرەدا بە زمانێکی باڵای ئەدەبی و پڕ لە سۆز یادەوەرەکانی خۆی لەگەڵ جۆرج تەرابیشی نووسیوەتەوە زۆر وردیش لەسەر زۆرینەی وەستگەکان و خەونە قوڵەکانی تەرابیشی راماندەگرێت. پرسیاری زۆر قوڵ لای خوێنەر جێدەهێڵێت سەبارەت بە خەون و کارەکانی بیرمەندێکی بە بنەچە مەسیحی لە وڵاتێکی زۆرینە ئیسلام دا و ئەو بەرخوردانەی لەگەڵیدا کراوە بە هۆکاری ناوەکەی (جۆرج)!

خوێنەر کە دەڕوانێتە بەرگی کتێبەکە پێی وایە ئەم کتێبە قەبارە مام ناوەندییە سەر لەبەری یادەوەری هنریت عەبودییە لەگەڵ تەرابیشی، بەڵام وانییە.
سەرباری نووسینی سەرەتایەک و یادەوەرەکانی (هنرییت عەبودی) و ئەو گفتوگۆیەی (تورکی ئەلدەخیل) سەبارەت بە تەرابیشی لەگەڵیدا ئەنجامی داوە، هەروەها (د.محەمەد عەبدولموتەڵیب ئەلهۆنی) نووسەر و توێژەری لیبی و (هاشم ساڵح) نووسەرو بیرمەندی سوری، رۆژنامەوان و دیپلۆماتکاری سعودی (تورکی ئەلدەخیل) بەشدارن لە نووسینەوەی ئەم یادەوەرییەدا بە پێی نزیکایەتیان و ئەو پڕۆژە رۆشنبیریانەی پێکەوە بەشدار بوونە لە ئەنجامدانی.
بەشێکی تری ئەم کتێبە تەرخان کراوە بۆ زنجیرە نووسینێکی جۆرج

تەرابیشی بەناوی شەش وێستگەی ژیانم، کەدووایین زنجیرە نووسینی تەرابیشییە بە ساڵێک پێش مەرگی.
کەی نووسین و قسەکانی بەشداربووانی ئەم یادەوەرییە، جەخت لەو هەموو کارە زۆرو زەبەندیەی تەرابیشی دەکەنەوە لەگەڵ ئەو هەموو ڕێگەرییەی لە بوارەکانی ناوەندی ڕەشنبیری و زۆرێک لە قەڵەمە ناسراوەکانی دونیای عەرەبی بەی هاتەتە پێش بە هۆکاری مەسیحی بوونی بنەماڵەکەی.
ڕۆژنامەوان سەعید ناشد دەگێڕێتەوە: کاتێک نامەی دکتۆراکەم پێشکەشکرد لە زانکۆی محەمەدی پێنجەم لە مەغرب کە تیایدا باسی عەقڵی عەرەبی لەلای (تەرابیشی) و (محەمەد عابد جابری) کردووەو لە توێژینەوەکەمدا پتر لایەنگری تەرابیشی بوومە، کەچی مامۆستای سەرپەرشتیار بە ڕوومدا تەقییەوەو وتی: (چۆن لایەنگری جۆرج دەکەیت لە دژی محەمەد!؟)
(د. ئەلهەنی) دەگێڕێتەوە: ڕۆژێکیان جۆرج لە کتێبخانەی (ئیبن سینا) لە پاریس، چاوی بە فەیلەسوفی میسری (عەبدولڕەحمان بەدەوی) کەوت، کاتێک بەدەوی لە زاری تەرابیشییەوە گوێبیستی ئەوە بوو کە خەریکی کارکردنە لەسەر کەلەپووری ئیسلامی دەکات، پێی وت: (تۆ مەسیحیت، هەقت چییە بە کەلەپووری ئیسلامییەوە؟!)..
لەم کتێبەدا ڕووبەڕووی زۆرێکی تری لەو جۆرە هەڵوێستانە دەبینەوە.
ئەم شێوەکار و هەڵوێستانە ڕۆمانی (نیشتمانی سارا)ی (میران ئەبراهام) ی بیر هێنامەوە لە شوێنێکدا هاوڕێکانی (سالار) ئاوا دەڵێن: (ئێمەی کورد هەردەم هاوخەمی ئەوەی جولەکەین) ئەم قسەیە زوو زوو لە ڕۆژنامەوە نوسینەکانی ئەم سەردەمەشدا لە بەرانبەر ئێزیدەکاندا بەکار دەهێنرێت، هەروەک ئەوەی بڵێی یەکێک لە مەرجەکانی کوردبوون موسڵمان بوونە!
ئەلهەنی لە شوێنێکی تر دەڵێت: (جۆرج بەی دەرکەوت ئەو توێکەی مۆدێرنەیەی بیری دەستەبژێرەکانی داپۆشیبوو، جگە لە توێکڵێکی ڕووکەش شتێکی دیکە نەبوو، توێکڵێک لە ناواخنیدا نەریتێکی دەشتەکییانەی دەندەی شاردبووەوە..)
(د. ئەلهەنی) لە درێژەی باسەکەیدا باس لەو مێژوو تووندو تیژییەی ئیسلام دەکات کە لە قۆناغە جیاوازەکاندا چ بە شێوەی جەستەیی بووبێت یان زارەکی بەسەر کەمینەی مەسیحەکان و کەمینە ئاینەکانی تردا هاتووە کاتێک لە سەردەمی عوسمانەکاندا مەسیحەکان ناچار دەکران لە ڕێڕەوی شۆستەکە دووربکەونەوە تا موسڵمانەکان پیایدا بڕۆن.. بۆ ئەو کارە وشەی (طورق) بەکار دەهێنرا.
تەرابیشی کێبووە لە دونیای ئەدەبی و سیاسی کوردی، چەنمان خوێندۆتەوە و چۆن لێی تێگەشتووین ئەوە باسێکی ترە، بەڵام ئەوەی

لێی دڵنیام هەموو خوێنەرێکی جدی کورد زمان هەڵوەستەیەک دەکات لە بەرانبەر دەرس و تەجرەبەکانی تێرابیشی، چونکە دۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی کوردستان هەمان دۆخی داتەپیوی دونیای عەرەبە.

لە کۆتایدا جێگای خۆیەتی بڵێین د. نەوزاد ئەحمەد وەرگێڕانێکی زۆر جوانی بۆ ئەم کتێبە ئەنجام داوە. زمانێک هیچ خۆ تەکلیفکردنێکی کوردایەتی و ناوچەگەرێتی نەکردۆتە بار بەسەر ئەم وەرگێڕانەوە.

دیکتاتۆریەتی بۆرژوازی یان پرۆلیتاری.. سەلام عەبدوڵڵا

ئەوانەی ئیمڕۆ جیهان بەڕێوە دەبەن، نەك هەر بڕوایان بە(د.پ) نیە، بگرە سەرسەختانە دژین و بە سوپایەك لە ئەكادیمی، راگەیاندكار، نووسەر، مێژووناس، حزب، رێكخراوی كۆمەڵگەی مەدەنی ،فیلمساز و گشت ئامرازێك بەكاردەهێنن بۆ سڕینەوەی.
ئەوە دیكتاتۆرییەتی كێیە بۆ نموونە لە 50 ساڵی رابردوو، بە وشە یان ئیمل یان بە پەیوەندییەكی تەلەفۆنی دەتوانن نرخی دۆلار-بارودۆخی ئیمڕۆ لە عیراق-، كارەبا، ئاو، دەرمان، برنج، پەروەردە، تەندرووستی، نەوت و بانزین-وەزیری نەوت وتی: بەرزكردنی نرخی نەوت بە دەست ئێمە نیە- گاز یان هەر كاڵایەك لە دوا كوێرەدێی ئەم دنیاییە گران و هەرزان بكەن؟
ئەو دیكتاتۆرییەتە لە هەموو دنیا شكری هەیە و كەی بیەوێت هەڵدەكوتێنە سەر هەر وڵاتێك بیەوێت بە بێ ئەوەی رەزامەندی هاوڵاتیان یان پەرلەمانەكانیان وەربگرن، بە تیرۆر، جەنگ، ئابلۆقە، كارەساتی بێكاری و هەژاری بڵاودەكەنەوە و ژینگە وێران دەكەن. ئەوان ئابووری دنیا بەڕێوە دەبەن و دەسەڵاتیان بەسەر بازرگانیشەوە هەیە.
سەرمایەداری لە دوا قۆناغیدا باڵادەستە و كراسی(دیموكراسی و مافی مرۆڤ و ئازادی) لەبەركردووەو بەشێوەی”شارستانی”دیاری ماڵوێرانی و كۆیلایەتی هاوچەرخ لە مل مرۆڤ دەنێ و ئەم وەحشیگەرێتیە كە بە چاوی خۆتان دەیبینن، بەسەر جیهان سەپاندووە: ئەمە دیكتاتۆریەتی چینی بۆرژوای خاوەن كۆمپانیا و بانق بانناسیونالەكان، نەبێت، چییە؟

بۆرژوا بە سەرمایە و کۆمپانیا و دەزگا بانناسیونال و هاوپەیمانی جەنگ و بەها رەوشتی و کۆمەڵایەتییە و بە(تەوتەمکردنی کاڵا)وەك شێوە ژیانی شایستە بە مرۆڤ هەرەسی هێناوە و هیچ وڵامێکیان نیە بە پرسی (ئاشتی، عەدالەتی کۆمەڵایەتی و ئازادی) مرۆڤایەتی.

لەسەردەمی مارکس تا ئێستا، هیچ دەستەواژەیەك بە قەت دکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا دژایەتی و نەفرەتی لێنەکراوە. ئەمە دزەی کردە ناو هەندێ لە حزبە شیوعییەکانی ئۆروپا و هەندێ وڵاتیتریش و لەبەرنامە و خیتابی سیاسیس پەراوێز خرا، بەڵام ئێمە نە وشترمەڵین و نە خۆڵ دەخەینە چاوی خەڵك و دووڕوو نین و نە ترسیشمان لێ هەیە و نە خۆشمان لادەدەین لە باسکردن و روونکردنی راستییەکەی.

زانا و راگەیاندنەکانی دنیای سەرمایەدار هەزار جار لە ئێمە زیرەکتر کاردەکەن لەبواری ململانیی تیئۆری و لە گشت بەرەکان و ناو و ناتواری جیاوەوە بۆ دیکتاتۆریەتی سیستەمی چینی بۆرژوا دژ شوعییەتی.

لینین ئاماژە بە بۆچوونی مارکس دەکات: (هەنگاوی هەر جووڵانەوەیەکی راستەقینە گرینگترە لە یەك دەرزەن پڕۆگرام. دووبارەکردنەوەی ئەم وشانە لە سەردەمێکی شێواویی تیئۆریدا وەك ئەوە وایە لە پرسەیەکدا هیوای دووبارە بوونەوەی هەمان رۆژی پرسەکە بۆ ئامادەبووان بخوازی(…). زۆرێك ئەوەیەیان لەبیرچووە کە مارکس لە درێژەی هەمان بابەت دەڵێ: (ئەگەر پێویستە یەکبگرن، ئەوا بچنە ناو رێککەوتنەکانەوە بۆ جێبەجێکردنی ئامانجە پڕاکتیکەکانی جووڵانەوەکە، بەڵام بە هیچ جۆرێك رێگە بە سەوداگەری بنەماکان نەدەن).

لێرە لینین پاش خستنەرووی راستی بۆچونەکەی مارکس، ئەڵێ: بە بێ تیئۆرییەکی شۆڕشگێڕانە، جووڵانەوەیەکی شۆڕشگێڕانە بوونی نابێت.(لینین، بەرگی دوو، لاپەڕەی 35).

دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا چییە؟

یەکەمجار مارکس لە 1850 نووسیویەتی: لە خەباتی چینایەتی>>دیکاتۆریەتی چینایەتی پرۆلیتاریا>بۆ<< تاقە دەروازەی پێویستە بۆ هەڵوەشاندنی جیاوازی چینایەتی(م.أ. بەرگی7، ل89 بە ئەڵمانی). و لە نامەیەکی بۆ ڤێدەمایەر: خەباتی چینایەتی وەك پێویستی بەرەو دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا دەمانبات و خودی ئەم دیکتاتۆریەتە تەنها قۆناغێ گۆواستنەوەیە هەڵوەشاندنی هەموو چینەکان و بەرەو کۆمەڵگەیەی ناچینایەتی دەمانیات- م.أ.28، لاپەڕە508).

لینین ئۆگۆست/سێپتێمبەر ئاوا پێناسەی دەکات: دیموکراسی بۆ زۆربەی بەرینی جەماوەر و روخاندنی توتیزی ستەمکاران.

کاوتسکی و سۆسیالدیموکراتەکان دژایەتی سۆڤێت دەکەن و بە هاوکاریکردنی حکومەتەکەیان شۆڕشی 1918 لەناودەبەن.
ئەی(د. پ)چییە؟
ئێستا هەموو درۆ و ساختەچێتی و گەمژاندن و حەقارەت و گاڵتەجاڕییەکانی دوژمنەکانمان لەم چەند خاڵە ئاشکرا دەبێ:
1- ئەنگلس لە 1891، بەیادی 20ساڵەی کۆمۆنەی پاریس و لە پێشەکی کتێبی(جەنگی ناوخۆ لە فەرەنسا) دەنووسێت: دووبارە ئەڵمانی سووك کەوتە ئاقاری ترس لە وشەی(د.پ): باشە بەڕێزەکان، ئێوە ئەتانەوێت بزانن دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا چۆنە؟ فەرموو بڕوانن بۆ کۆمۆنەی پاریس. ئەوە دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا بوو.
2- ئەنگلس لە 1891 پوختی دەکات: هەڵوەشاندنی دەزگا کۆنەکانی ، دەوڵەت و سوپاکەی و چەکدارکردنی گەل. دیاریکردرین دەسەڵاتی یاسایی و جێبەجێکاری، هەڵبژاردن و هەموو کاتێکی لابردنی هەموو بەرێوبەران، دادوەر و مامۆستا و خەرجکردنی کرێی کاری هەموو کارمەندەکان وەك کرێی کرێکاران.
3- لە غۆتا1875 قۆناغی گواستنەوە لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریەوە بۆ کۆمەڵگەی شیوعی وەك دیکتاتۆریەتی شۆڕشگێڕی پڕۆلیتاریای

- مارکس و ئەنگلس، بەناوی (بەرگی 19، لاپەڕەی 28).
  ئەمەی دەیبینن لە کوردستان و عیراق دیکتاتۆریەتی بۆژواکانە بەناو(نیشتمان و ئاین).

هیچ پێویست دەکات کرێکاران و خەڵکی چەوسانەوە لە دەسەڵاتی خۆیان بۆ لەناوبردنی ستەمکاری و بۆ ئازادی و خۆشگوزەرانی بترسن؟
(بۆ زانیاری زیاتر: لینین، بەرگی 10، لاپەڕەی 41-جەوهەری د.پ و جەوهەری دەسەڵاتی سۆڤێت)

کتێب\ ئاڤێکاریی فەلسەفیی /

بەهەندوەرگرتنی فەلسەفییانە.. ئازاد حەمە

ڕاڤەکاریی فەلسەفیی / بەهەندوەرگرتنی فەلسەفییانە، ئێستا لە (دەزگای ڕۆشنبیریی جەمال عیرفان) بەردەستە… . کتێبەکە قەبارە گەورەیە، 835 لاپەڕەیە. بەرهەمی کارکردنە لە ساڵی2008وە، تایبەتە بە ڕاڤەکاریی فەلسەفیی هزری ڕاڤەیی پۆلێک هزرمەندی نوێی ڕۆژئاوایی.

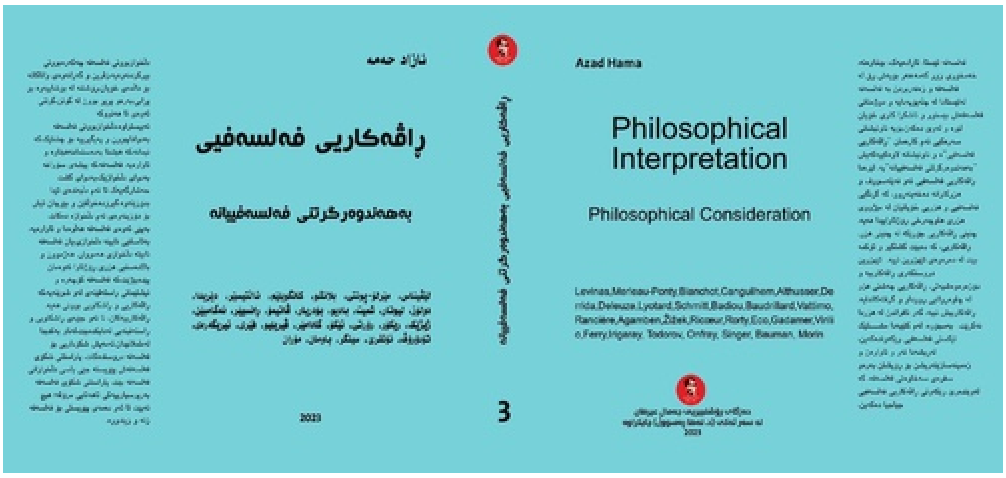

کتێب\ مەلا مستەفا بارزانی و شۆڕشی ئەیلول.. و:د. جاسم خۆشناو

سەرگوزەشتەی ئەم کتێبە

لە سەرەتای سالی 1981، دوای سەردانیکردنی چەند ولاتێکی ئەوروپی، گەیشتمە ئیتالیا، تەمەنم 21 سال بوو، ماوەیەکی کەم بوو سەنگەری خەباتی پێشمەرگایەتیم لە کوردستان بەرەو هەندەران گواستبووەوە، نیازی خوێندنم نەبوو، تەنها بۆ سەردانێکی چەند ڕۆژی بوو کەچی قەدەر و نەسیب قەناعەتیان پێهێنام لەم وولاتە بمێنمەوە هەرچەندە، ئەوکات، مافی پەناهەندەیی و سیستەمی سەسیال و کەمەکی دەوڵەت

نەبوو. لەبەر ئەوە بڕیاری مانەوەم لە ئیتالیا، کەمێک، شێتانە بوو، لەگەل ئەوەشدا، وەکو بەشێک لە کوردەکانیتر، قۆل و باسکم لە هەڵکرد، لە لایەک کارکردن بۆ بژێوی ژیان و لە لایەکیتریش خوێندنی زانکۆ. کارێکی ئاسان نەبوو، تەنانەت "بەشی ناوخۆ یان مالی خوێندکاران"یش نەبوو.

سالی یەکەمی خوێندنی زمانی ئیتالیم، لە شاری پێروجا Perugia لەگەل زیاد لە 100 خوێندکاری کورد، کە زۆربەیان هی باشور و ئەوانیتریش هی ڕۆژهەلات و ڕۆژئاوا بوون، تەواو کرد، بەڕاستی قۆناغێکی پڕ لە جۆش و خرۆش و هەستی "کوردایەتی"مان بەسەر برد. یەکەمجار بوو دەگەل کوردی قامیشلۆ و عفەرین و شام، لەگەل کوردی مەهاباد و سەقزو کەرماشان تێکەلاوی پەیدا بکەم وباسی بارودۆخی "کوردستانی گەورە" بکەین و لەگەل هەندێکیان ئێستاش پەیوەندیم ماوەو زۆر خۆشە. پاشان هەر کەسە بەسەر زانکۆ و ئەو شارانە پەرت و بلاوبووین کە خۆمان هەلمانبژاردبوو، جارێکیتریش لە ئاوارەیی پەرتەوازە بووین.

تاکە کورد بووم کەوتمە شاری پیزە PISA، تا کەوتنی رژێمی سەدام لە نیسانی 2003 بە تەنها بووم، ئیستا لە 2022 کوردێکی باشور و یەکی ڕۆژهەلاتم ناسیووە کە چەند سالێکە نیشتەجێی ئەم شارەن، لە 2005 ژمارەیەک کوردی باکور، ژمارەیەکی کەمتر هی ڕۆژئاوا، لێرە نیشتەجێبوون. لەگەل ئەوەشدا لە شاری پیزە، بە بەراورد بە شارەکانیتری ئیتالیا، لە سالانی ١٩٨٢- ٢٠٠٣، زۆرترین چالاکی، لەسەر ئاستی زانکۆ، هێزە سیاسی و نەقابیەکان، شارەوانی، کەنیسە و پەیوەندیکردن بە ڤاتیکان، پەیوەندی لەگەل ئەندام پەرلەمان و ڕۆژنامەنوسانی ئیتالیا ئەنجامدراون و لە شوێنیتر بە دەکومینت بلاوکراونەتەوە و باسی ڕەوەندی کوردی و چالاکیەکانیش کراون.

هەر لە سەرەتای خوێندنی زانکۆ، وەک هەموو خوێندکارە کوردەکان، رووبەرووی ئەوە بووم کە کتێب و سەرچاوە بە زمانی ئیتالی لەسەر کورد و کوردستان نەبوو، لە هەزار ئیتالی یەک یان دوو کەس زانیاری کەمیان لەسەر کورد و کوردستان هەبوو، لەبەر ئەوە هەولمدا دەستپێشخەریەک بکەم.

لە شاری پیزە، لە سالی ١٩٨٥، دەستم پێکرد، بە رای خۆم، یەکێک لە پەڕتوکخانە هەرە گەورە و دەولەمەندەکانی ئیتالیای لێیە، پاشان چووە سەردانی پەڕتوکخانەی نیشتمانی لە شاری فلۆرانس – فیرەنزی Firenze، پەرتوکخانەی ڤاتیکان و وەزارەتی دەرەوەی ئیتالیا و پەرتوکخانەی نیشتمانی لە شاری ڕۆما. لە ڕۆما پەیمانگا و گۆڤارێک بە ناوی "ڕۆژهەلاتی مۆدێرن – ئۆریێنتێ مۆدێرنۆ Oriente Moderno "

کە لە سالی 1921 وجودی هەیە و زۆر دەنگوباسی دەولەمەندم، لە ماوەی ١٩٢١ – ١٩٤٥ لە سەر کورد تیا دەزیەوە. پاشان چوومە شاری ناپۆلی Napoli کە 600 کم لە شارەکەی من دوورە، لەرێش زۆر سەرچاوەم کەوتە بەردەست.

هەموو ئەو کتاب و سەرچاوانەی لەم شارانە کەوتە بەرچاو تەنها 4 دانەیان بە زمانی ئیتالی نووسرابوون، رێزمان و قاموسی کوردی – ئیتالی، کە لە لایەن قەشە مەوریتسیۆ گەرسۆنی Maurizio Garzoni لە سالی 1787زا چاپکراوە، مێژووی هەرێمی کوردستان، لە لایەن قەشە جوزێپێ کەمپەنیلە Giuseppe Campanile لە سالی 1818 چاپکراوە، کتێبێکیتر لە سالی 1863 و 2 کتێبیش لە سەدەی 20 (یەک لە سالی 1910 و یەکیش هی سالی 1930) لە سەر یەزیدی و ئایینی یەزیدیەکان کەوتە بەرچاو. کتێب و سەرچاوەکانیتر بە زمانی فەڕەنسی، ئینگلیزی و ئەلمانی بوون. رۆژی ٢٤ تەموزی ٢٠٢٠، لە کاتی کەڕەنتینەی کۆڤید Covid، تیمێکی کەنالی تیڤی "ئیزیدیخان" لە ئەلمانیا هاتنە لام و دوای چاوپێکەوتن و گفتوگۆیەکی بە سوود کۆپیەکی ئەو کتێبەی سالی ١٩٣٠ لەسەر یەزیدیەکان بە دیاری پێشکەشکردن.

ئەم کتێب و سەرچاوانەم لە سالی 1985، بە لیستێک، نووسیەوەو لەگەل شوێنی دۆزینەوەیان بەسەر خوێندکارانی کورد دابەشکرد تاکو ئەوکاتەی پرسیاریان، سەبارەت بە کوردو کوردستان، لێدەکرێت بتوانن وەلام بدەنەوەو بلێن "ئەو کتێبانە باسی کورد دەکەن".

بەڕاستی ئەوکات زۆر زەحمەت بوو وتارێکی رێکوپێک یان ریپۆرتاژێک لەسەر کوردستان، بە زمانی ئیتالی، دەستکەوێت، تەنها چەند وتارێکی پرۆفیسۆر میرێللا گەللێتی 1949 – 2012 Mirella Galletti نەبێت کە لە گۆڤارە پسپۆریەکان بلاودەکرانەوە و بە ئاسانی دەستی ئیتالیەکانیش نەدەکەوتن، ئەمە لە سالی 1987 زۆربەی وتارەکانی گەللێتیمان کۆکردەوەو بەیەکەوە کۆپیکرد و بەسەر هاوڕێکانم دابەشکرد. ئەمە لە بەهاری 1989 نامیلکەیەکمان لەسەر دۆزی کورد بە چاپ گەیاندو زیاتر لەناو خوێندکارە کوردستانیەکان و دەستە ئیتالیەکان بلاوبووەوە و چەند جار چاپکرایەوە. لە کۆتایی 1990، دوای داگیرکردنی کوەیت، کتێبێکی زۆر دەولەمەند لەسەر کورد، لە لایەن پرۆفیسۆر گەللێتی، بلاوکرایەوە بە پێی زانیاری و بەدواداچوونەکانی ئەمە هیچ کتێب و نامیلکەیتر نەبوو.

ئەو کتێبەی فرانز مەریا دەزارە، مەلا مستەفا بارزانی و شۆڕشی ئەیلول، لە بەردەستایە هەرچەندە لە سالی 1976 چاپکرابوو بەلام لە هیچ پەرتوکخانەی زانکۆ و پەیمانگا و سەنتەرەکانی دیراساتی رۆژهەلات نەکەوتە بەرچاو و ئەستاش نیە. لەناوەڕاستی مانگی حوزەیرانی سالی 1986 لەوکاتەی لە چێشتخانەی زانکۆی شاری پیزە

دەهاتمە دەرەوە کەسەک بە عەڕەبانەیەکی 3 تایە کەونە کتێبی بە فرۆشتن دانابوو، هەرزانفرۆش بوو، زۆرجار کتێبی مێژوویی یان رۆمانی هەمەجۆرەم لێکڕیبوو، لەو کاتەی کتێبەکانم سەراوبن دەکرد چاوم بەو کتێبە کەوت و ناوی کوردستان و وێنەی بارزانیم کەوتە بەرچاو خورپە کەوتە دڵم. یەکسەر دەستم دایە و وەک ئەوەی باوەڕم نەدەکرد راست بێت، یەک یەک تەماشای لاپەڕەو وێنەکانم کرد…. ووتم ئەوە بایی چەندە؟ خاوەنی عەڕەبانە و کتێبەکان گەنجێکی قسە خۆش بوو، ریش و پرچی تێکەلاو بوو، لە فەیلەسوفە کلاسیکیەکان دەچوو، ئەو دەیزانی من کوردم بەلام نەیدەزانی کتێبەکە چیە و باسی چی دەکات.
بەهەرحال گوتی هەزار لیرەی ئیتالی، دەیکردە یەک دۆلار بەلام ئەوکات بەشی 3 جەم خواردنی چێشتخانەی زانکۆی دەکرد، منیش پێنج هەزاریەکم پێ بوو و دامەدەستی و پێمگوت باقیەکەشی بۆ خۆت. بە داخەوە کتێبەکە، لە کاتی چاپکردنی، لە ١٩٧٦، نرخەکەی لەسەر نە نووسراوە.
کەوتمە رێگا بەرەو پەڕتوکخانەی سەرەکی زانکۆ، بە ناوی مەعریفەت La Sapienza، کە 400 – 500 م دوور بوو، ئەو رۆژە تا سەعاتی 8 ئێوارە، تا کاتی داخستنی، خەریکی خوێندنەوەو تەماشای بەرگ و وێنەکان بووم، زۆر دڵخۆش بووم. کۆمەلێک پرسیارم لەخۆم کرد، مەعقولە ئەو کتێبە ئەوە 10 سالە چاپکراوە نە کوردەکان و نە ئیتالیەکان پێی نازانن و نەیان دیووە؟ هەر زوو بەزوو هەولمدا و دەستم بە وەرگێڕانی کرد. لە بۆنە و ئاهەنگە کوردیەکان، بە تایبەتی نەورۆز، لای هەندێ دەست و هاوڕێ باسی کتێبێکی لەو جۆرەم کرد بەلام کەس نەبوو ناوی بیستبێت. لەکاتی کیمیابارانی هەلەبجە و راپەڕین و کۆڕەوەکەی 1991 و کەوتنی رژێمی سەدام حوسێن لە نیسانی 2003 کە بە سەدان وتارو ریپۆرتاژ و کتێب چاپکران و بلاوکرانەوە بەلام کەس، بە کەم و بە زۆر، باسی ئەو کتێبەی نەکردووە. وا هەست دەکەم لە کاتی چاپکردنی ئەم کتێبە، لە 1976، سەفارەتی عێراق هەموو کتێبەکانی کڕیبێت و لەناوی بردبێ بۆ ئەوەی لە ئیتالیا دژی کورد نەناسرێت. سەیر ئەوەیە کە فرانز مەریا دەزارۆ Franz Maria D’Asaro لە سالی 1925 لە دایک بووەو لە سالی 2004 کۆچی دوایکردوە هەولی نەداوە ئەم کتێبە بە رای گشتی بناسرێ.
بە هۆی سەرقالی زانکۆ و بژێوی ژیان وازم لە تەرجەمەکە هێناو لای کەس ناوی نووسەرو کتێبەکەم، بە زمانی ئیتالی، باس نەکرد و کتێبەکەم لە مالەوە شاردەوە، حەزم نەدەکرد کەس چاوی پێبکەوێت. هۆکاری ئەو شاردنەوەو باسنەکردنی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی من ئەوکات و ئێستاش وادەزانم ئەم نوسەرە، فڕانز دەزارۆ، موبالەغەی زۆری لەسەر رۆلی مەلا مستەفا کردووەو تەرجەمەکردنیشی بە کاتی سالانی دوای راپەرین، بە رای خۆم، سودی بۆ پارتی و بنەمالەی بارزانی

دەگەیاند لەبەر ئەوە لە وەرگێڕان و بلاوکردنەوەکە دوو دڵ بووم. وەک ئاشکرایە پارتی – بنەمالەی بارزانی بە بەرژەوەندی خۆیان “مێشک دەکەنە گامێش” و بەم کتێبە دەیانتوانی بلێن “ئەوەتە بارزانی کوردی بە ئیتالیا و بە جیهان ناساندووە” و ئەمە مێژووە و نووسراوە.

لەسالی 2010 ناوە ناوە کە هەندی دەست و هاوڕێی کوردستانی سەردانیان کردووم لەگەل هەندێکیان باسی ئەو کتێبەم کرد و بە هەندێکیشیان پیشاندا، لە هەمان کاتیش لە تەرجەمەکە بەردەوام بووم و ماوەی چەند سالێکە تەواو بووە بەلام لەبەر ئەوەی کتێبەکەی ناوازەیە حەزم نەکرد بە هیچ دەست و هاوڕێیەکم رەوانەی بکەم بە ئەوەی پیاچوونەوەی بۆ بکرێت، هەلەکانی زمانەوانی راستبکرێتەوە.

ئەمە یەکەم کتێبە، بە پێی زانیاریەکانی بەردەستی ئێمە، لەسەر کوردو کوردستان، بە زمانی ئیتالی، لە سەدەی بیست چاپکراوە، نووسەر لە دوای روخانی رژێمی پاشایەتی عێراق، لە 14 تەموزی 1958 زا وەک پەیامنێری رۆژنامەیەکی ئیتالی دەگەوێتە بەغدا و یەکسەر ئاشنایەتی دەگەل دۆزی کورد پەیدا دەکات، لەوکاتەوە وتارو ریپۆرتاژی لەسەر دەنووسێ. لە کاتی گەڕانەوەی مەلا مستەفا بارزانی، لە یەکەتی سۆقیەت لە 6 ئۆکتۆبەری 1958، دەزارە لە فڕۆکەخانەی بەغدا، لەگەل جەماوەرێکی زۆری کوردستانیان، کە بە پێشوازی لە سەرۆکەکەیان هاتبوون، چاوەڕوانی دەکات و پاشان بە ماوەی 2 مانگ لە هۆتێل سەمیر ئەمیس لە شاری بەغدا، شوێنی حەوانەوەی بارزانی، میوان دەبێت و بە چاوی خۆی ئەو کەس و شاندە کوردستانیانە دەبینێ کە بە سەردان و بەخێرهاتنەوەی بارزانی دەچوون. لەم کاتە دەزارە، یەکەم رۆژنامەنوسە، چاوپێکەوتن لەگەل بارزانی دەکات و لە رۆژنامەکانی ئیتالیا بلاوی دەکاتەوە.

فڕانز مەریا دەزارە بە درێژایی 17 سال، لە 1958 تا ئاشبەتالی ئازاری 1975 بە بەردەوامی وتاری لەسەر شۆڕشی ئەیلول و بارزانی نووسیووە، لە بەغدا چاوی بە زۆربەی کاربەدەستەکانی حکومەت و رژێمەکانی عێراق کەوتووە، شاهیدێکی دەگمەنی ئەو ململانێ، شەڕ و موفاوەزات و ئاشتیە دوور و درێژانەی نێوان شۆڕشی ئەیلول و کاربەدەستانی بەغدایە.

فڕانز مەریا دەزارە جگە لە هەست و سۆزی بە گەلی کورد بە شێوەیەکی بێسنور بە بارزانی سەرسام بوو. بارزانی بە داستان، قارەمان، سەرکردە، جەنگاوەر، شۆڕشگێر و باوکی روحی نەتەوەیی کورد لە قەلەم دەدا. بارزانی بە سەرکردەیەکی عەسکەری و سیاسەتوان، تاکتیکچی و ستراتێگێکی سەرکەوتوو دەناسێنی. کاتێ باسی رەوشی نالەباری کوردستانی تورکیا دەکات و دەلێ “لەرێ جولانەوە و

راپەرینی کورد نیە چونکە لێرە مەلا مستەفا بارزانیەک نیە”. لە کاتی دروستبوونی بەرەی نیشتمانی – جەبهەی وەتەنی لە نێوان حیزبی بەعس و حیزبی شوعی، پ. د. ک. ناچێتە ناو ئەم بەرەیە، عەزیز محەمەد، سکرتێری پارتی کۆمونیست رەخنە لە بارزانی دەگرێت وهیوای ئەوە دەخوازێ بارزانی رازیبکات بە ئەوەی پارتی بچێتە ناو ئەو بەرەیە، بارزانی دەلێ “عەزیز کۆمونیستێکی بە ئەزموونە” و پەشیمان دەبێتەوە. دەزارە دەلێ بارزانی، لەسەر ئاستی سیاسەتی نێودەولەتی، ژمارەیەک نوێنەرو دیپلۆماتکاری شارەزاو لێهاتووی هەبوو و لە رێگەی ئەوانەوە ئاگاداری هەموو شتێك بوو، لە رێگەی ئەوانەش نامەی بە سەرۆک کۆماری ولاتان و یو ئێن UN رەوانە دەکرد، نووسەر، بە زۆری، ناوی کامەران بەدرخان و عیسمەت شەریف ڤانلی دەهێنێ.

ئێرە هەزار موکریانیم هاتەوە بیر کە چۆن، لە چێشتی مجێور، بە چەپ و بە راست مەدح و سەنای بارزانی کردووە ئەوهاش فڕانز دەزارە هەر بە پۆزەتیف باسی مەلا مستەفا دەکات.

لەبەر ئەوەی بارزانی بە ماوەی 11 سال لە ئاوارەیی، لە یەکێتی سۆڤیەت، ژیاوە دەزارە، کە باسی بارزانی دەکات، بە ناوی جەنەڕالی پێشوی سوپای سوری سۆڤیەت، شێخی سۆر، مەلای سۆر و قارەمانی نەتەوەیی ناوی دەهێنێ.

دەزارە دەنووسێ بارزانی کاریگەری لەسەر هەموو سیاسەت و رووداوەکانی بەغدا و عێراق هەیە و هەبووە، لە هەموو وەزارەت و دامەزراوە عەسکەری و کون و قوژبنەکانی دەوڵەت، بە نهێنی، پیاوی خۆی هەبوو و، پێشوەختە ئاگاداری پلان و نیاز و جولەی دەوڵەتی عێراق بوو.

دیارە فڕانز دەزارە لەم نووسینە پشتی بەو زانیاریانە بەستووە کە کوردەکانی نزیک لە بارزانی پێیانداوە، لەبەرە ئەوە هەلەی زۆر زۆری کردووەو نووسیووە، وێنەیەکی خەیالی بە بارزانی کێشاوە کە دوورە لە راستی.

دەزارە باسی چەند هەلەیەکی بارزانیش دەکات، لەوانە هەولەدانی جدی بۆ گەیشتن بە رێکەوتن لەگەل عەبدول کەریم قاسم، رەوانەکردنی نامە و داوای یارمەتیکردن لە ئەمریکا لە سالی 1972 لەوکاتەی حکومەتی بەغدا لەسەر ئاستی نێوخۆ و جیهانی بەرەو بەهێزی دەچوو، نەدەبوایە لە ئازاری 1974 شەڕ دەست پێبکاتەوەو هەموو هێلکەکان بخرێنە سەبەتەی ئێران و شا.

فڕانز دەزارە باسی سیاسەتی تاکڕەوی مەلا مستەفای نەکردووە، ئاماژەی بەوە نەداوە یان نەیزانیووە کە بە بڕیاری بارزانی دەیان و سەدان کەسایەتی و رێبەرانی جولانەوی کورد کە لە بەشەکانیتری کوردستان بۆ هاوکاری و کۆمەکی کورد هاتبوونە باشور تیرۆرکران یان

بە دیلی رادەستی موخابەراتی تاران و ئەنقەرە کران یان ناچار کران ناوچەکانی ژێردەستی شۆڕش بەجی بێلن روو لە بەغدا و دەرەوە بکەن.
هەر بە بڕیاری تاکلایانەی مەلا مستەفا چەندەها کەسایەتی و سەرەک خێل و هۆزەکان، لە باشور، تیڕۆر کران یان لە زیندانە بە ناوەکان ژیانیان بەسەر بردو زۆریشیان لەناو بردران.
زۆر بەداخەوە مەلا مستەفا میراتێکی زۆر خراپ و زیانبەخشی بەجێ هێشت، ئاوێکی پیس و بۆگەنی وای رژاند تا ئێستا کوڕو نەوەکانی، زۆر بە خراپی، پێی پیا دەخشێنن، لە سەرکوت و تیڕۆرکردن، لە گەندەلی و دزین و بە فیڕۆدانی سەروەت و سامانی نیشتمانی، لە دەست تێکەلکردنی لەگەل دوژمنانی کورد و … هتد سەد کەڕەت لە بارزانی باوک تێیان پەڕاندوە.
فڕانز مەریا دەزارە، لەم کتێبە، بە کورتی و خێرایی باسی رووداوەکانی عێراق، لە دروستبوونەوە تا رۆژانی ئاشبەتالی، دەکات، بە حیزب و کەسایەتی و کودەتا و گرفتەکانی ئەو ولاتەمان ئاشنا دەکات. دەزارە، هەر ئەوکات، هەستی بە "نەفرەتی نەوت" کردووە کە تاکو ئێستا بۆتە هۆی تڕاژیدیای کورد.
خالێکیتر کە دەزارە کە باسی دەکات بریتیە لە سیاسەتی روسیای قەیسەری و یەکێتی سۆڤیەت بە گەیشتنی بە ئاوە گەرمەکان، لە خەلیجی فارسەوە تا دەگاتە دەریای سپی ناوەڕاست، بە گەیشتن بەو ئامانجە دەزی کوردی بەکار هێناوە، لە کاتی کۆماری مەهابادەوە تاکو ئێستا وا هەست دەکرێ کە ئەم سیاسەتە گۆڕانی بەسەر نەهاتووە.
بە دەگمەن رۆژنامەنوسێکی غەیرە کورد، وەک دەزارە، ئەوەندە سالە موتابەعەی شۆڕشی ئەیلول و بارزانیان کردووە. لەبەر ئەوە پێموایە ئەم کتێبە دەکومێنتێکی مێژوویی گرنگ و دەگمەنە، حەقی خۆیەتی نەوەی ئێستا و دواڕۆژ ئاشنایەتی بەو کتێبە پەیدا بکەن و دەکرێت سوودی لێوەربگرن. کۆموکورتی هەرە گەورەی فڕانز دەزارە بریتیە لەوەی، جگە لە مەلا مستەفا، زۆر بە دەگمەن باسی سەرکردەو کەسایەتیەکانیتری کوردستان دەکات، ئەو هەموو سالە لە عێراق، لە بەغدا، بووە و چاوی بە ژمارەیەکی زۆر لە سەرکردەو سیاستەوان و رۆشنبیری کورد کەوتووە بەلام باسیان ناکات و ناویان ناهێنێ.
دەزارە لەم کتێبەکە ناوی "شۆڕش" و "پێشمەرگە" ناهێنی، بەلکو بە جولانەوە، یاخیبوون، راپەڕین و شەڕ و، چەکدار، شەڕکەر و جەنگاوەر ناویان دەبات بەلام ئێمە هەموو ئەو دەستەواژانەمان بەکار هێناوە.
دوای سالانێکی دوورودرێژ و چەندەها جار پیاچوونەوە بە تەرجەمە کوردیەکە بڕیارمدا بیخەمە بەردەست و بلاوبکرێتەوە، ئەمەش نەبە بەیانی کەسێکیتر تەرجەمەی دەکات. من هەولمداوە بە ئەمانەت و راستگۆیی دەقە ئیتالیەکە بکەمە کوردی، لەو شوێنانەی پێویستی بە

راستکردنەوەی ناوی کەس و شوێنەکان هەبوو ئاماژەم پێکردووە (وەرگێڕ یان و)، یان لە پەڕاوێزەکان ئاماژەی بۆ کراوە. کاتێک باسی دۆزی کوردو کوردستان دەکرێت ناچاری باسی 4 دەولەت بکەیت، ناوی زۆر کەسایەتی و شوێنە جوگرافیەکان ببەیت، ئەمەش کارێکی زۆر سەختە و پێویستی بە شارەزاییەکی فراوان هەیە، بە تایبەتی بۆ نیو سەدە پێش ئێستا. لەبەر ئەوە نووسەر، وەک رۆژنامەنوس نەک وەک کەسێکی ئەکادیمی و توێژەری مێژوویی، کۆمەلێک هەلەی کردووە، وەک گوایە بارزانی لەم ماوەیەی لە یەکێتی سۆڤیەت ژیاوە بە بەردەوامی پەیامی، لە رێگەی رادیۆ، بۆ کۆمەلانی خەلکی کورد رەوانەکردووە تا هانیان بدات لەدژی حکومەتەکانی بەغدا، ئەنقەرە، دیمەشق و تاران خەبات بکەن یان گوایە مەلا مستەفا بەخۆی سەرکردایەتی چەندەها شەڕی کردووە. ئەمە تا ئەو رادەو شوێنەی هەستمان پێکردووە و لە تواناماندا بووە ئاماژەمان بە زانیاریە هەلەکان کردووە و راستمان کردونەتەوە و، هەموو پەراوێزەکانیش ئەمە، وەرگێر، دامان ناوە. لە ناو کتێبەکە ناوی دەیان و بە سەدان کەسایەتی عێراق و رۆژهەلاتی ناوەڕاست و جیهانی هەیە کە نووسەر، لە دەقە ئیتالیەکە، بە هەلە ناوی هێناون و بە یەک ناو ناوی بردوون، وەک، قاسم، عارف، شەواف، گەیلانی، ناسر، موفتی فەلەستین، خڕۆشۆف و... هتد بۆیە هەولمانداوە ناوەکان وەک خۆیان، چۆن پێی ناسراون، ناوی سیانی، بنووسینەوە، بەشی زۆریان لەناو تێکستی کتێبەکە نووسیوەو بەشێکی کەمیش لە پەراوێزەکان داناوە.

پارتی و ئەم کتێبە

لە ١٦ تەموزی ٢٠٢١ لەگەل د. عبدالحکیم خەسرەو جۆزەل پەیوەندیەکی تەلیفۆنیم کرد و باسی ئەوەم بۆی کرد کە خەریکی تەواوکردنی تەرجەمەی دوو کتێبی ئیتالیم بۆ سەر زمانی کوردی. من و د. دکتۆر عبدالحکیم، لە سالی ٢٠٠٤ – ٢٠٠٦ ئەوکاتەی گەڕامەوە هەرێم و لە زانکۆی سەلاحەدین، لە کۆلێژی زانستە رامیاریەکان وانەم دەگوتەوە یەکترمان ناسی، بە من کەسێکی تا بلێی بەرێز، کۆمەلایەتی و کوردیزانیکی زۆر باش و ئەکادیمەکی سەرکەوتووبوو، پەیوەندی دەستایەتی و هاوڕێیەتیمان بەردەوام بوو. کاتی خۆی لە سالی ٢٠١١ بۆ خولێک هاتە ئیتالیا و لە شاری پیزە ماوەی ١٠ رۆژێک مایەوە، لەم سەردانە ئەم کتێبە و کتێبێکیتر لەسەر یەزیدیەکان، کە لە سالی ١٩٣٠ چاپکراوە، پێ نیشانداو زۆر کەیف خۆش بوو، پێشنیاری بۆ کردم و تەرجەمە کوردیەکەی بدەمە دەست یان بۆی رەوانە بکەم و لە هەولەر لە یەکێک لە دەزگاکانی سەر بە پارتی چاپ بکرێت بەلام من هەر دوو

دڵ بووم و ووتم بیرێکی لێ دەکەمەوە.
لە ١٦ تەموزی 2021 کە لەگەل د. عبدالحکیم قسەمکرد، کەسێکی زۆر قسە خۆش و بێ فیزە، بە پێکەنینەوە گووتی "ئەمن ئێستا بوویمە پیاوی دەسەلات و سکرتێری لیژنەی بالای جێبەجێکردنی یاسای چاکسازی"م لە ئەنجومەنی وەزیران. بە هەرحال وا رێکەوتین یان کتیبەکە یان بە چەند لاپەڕەیەک کتێبەکە بناسێنم. ئەو□ بوو لە ٣٠ ئابی ٢٠٢١ بە نامەیەکی ٧ لاپەڕەیی لەگەل هەندی وێنە بۆم رەوانەکرد، دەتوانم بلێم وەک ئەم سەرگوزەشتەیە بوو بەلام باسی کەموکوڕی و خالە نەگەتیڤەکانی مەلا مستەفام نەکردبوو. پاش چەند رۆژێک پەیوەندیمان بەیەکەوە کرد و گوتی "بۆ بارەگای بارزانی رەوانەکراوە" و خۆیان پەیوەندیت پێوە دەکەن. لە ٢٩ ئەیلولی ٢٠٢١ کەسێک، بەناوی د. زکری موسا، راوێژکار لە بارەگای بارزانی پەیوەندی پیوەکردم گوتی نامەکەت سەبارەت بە کتێبەکە مایەی دەستخۆشیە و داواکارین تەرجەمە کوردیەکەمان بۆ رەوانە بکەی تاکو هەلسەنگاندنی بۆ بکەین. من و کاک زکری یەکترمان نەدەناسی، بە رێزەوە و لە دوورەوە لەگەل یەکتر قسەمانکرد. منیش لە وەلام و داواکەی کاک زکری گوتم هیچ کێشەیەک نیە بە مەرجێک بە ئیمەیل وەلامم بدەن□و□ ب□ فەرمی بە لۆگۆی بارەگای بارزانی یان دەزگایەکی چاپ داوا بکەن و منیش تەرجەمەکەتان بۆ رەوانە دەکەم، لە وەلام ووتی "بۆ سیقەت بە ئێمە نیە"، لە وەلام ووتم مەسەلە سیقە نیە، تەنها بۆ ئەوەی بزانم بۆ کوێی رەوانە دەکەم، بۆ ئەو مەبەستەش کورتە نامەیەکت بۆ رەوانە دەکەم، ئەگەر پێتان باشە یەکسەر بیخەنە سەر کاغەز بە لۆگۆی بارەگای بارزانی و بە ئیمەیل بۆم رەوانە بکەن وئەگەر گۆریتان تکایە ناوەڕۆکە دەستکاری مەکەن. دیار بوو بە داواکەی من کەمێک سەخلەت بوو. پاش تەلیفۆنەکە کورتە نامەکەم بۆ رەوانەکرد.
کاتێکی زۆری بەسەرچوو هیچ وەلامێک نەبوو، ناچار نامەیەکیترم بۆ کاک زکری موسا و د. عبدالحکیم خەسرەو رەوانە کرد و داوامکردبوو بە ئا و بە نا وەلامەکم بدەنەوە، رۆژی ٣ نۆڤەمبەری ٢٠٢١ نامەیەکم لە بارەگای بارزانی و راوێژکار، بە ئیمەیل، بەدەست گەیشت، تیایە نووسراوە:
"سەرەتا داوای لێبوردن دەکەین کە نەمانتوانی لە کاتی خۆی وەلامی نامەکەتان بدەینەوە...... ئێمە خۆشحالین و دەستخۆشی لە بەڕێزتان دەکەین کە بەم کارە گرنگ□ ه□ل□ساون و کتێبێکی گرنگی پڕ لە دیکۆمنتان لەسەر مێژووی هاوچەرخی کورد و شۆڕش لە زمانی ئیتالیەوە بۆ کوردی وەرگێڕاوە. ئەم هەولە زانستیەی بەڕێزتان جێگەی پێزانینە. داوا لە بەڕێزتان دەکەین کە نوسخە کوردیەکەمان بۆ بنێرن بۆ ئەوەی بدرێتە لیژنەیەکی تایبەت بۆ هەلسانگاندن و دواتر

هەلسەنگاندنەکە عەرزی جەنابی سەرۆک بارزانی بکرێت و بەیاری چاپی لێ بدرێت.

دووبارە داوای لێبوردنتان لێ دەکەین و هیوای کامەرانیتان بۆ دەخوازین.

د. زکری موسا

راوێژکار لە

بارەگای بارزانی”

ئەوەبوو رۆژی ١٧ نۆڤەمبەری ٢٠٢١ دەقە کوردیەکەم بۆ د. زکری موسا و د. عبدالحکیم خەسرەو رەوانە کرد و دەمودەست وەلامیان دایەوە کە بەدەستیان گەیشتووە.

لەو باوەڕەدابووم دوای ٧ – ١٠ رۆژ وەلامێکم بەدەست بگات بە تایبەتی بارەگای بارزانی باسی “لیژنەیەکی تایبەت لە کەسانی شارەزا لە مێژوو و شۆڕشی ئەیلول” کردبوو کەچی بۆ ماوەیەکی درێژ بێدەنگ بوون، رۆژی 03/01/2022 نامەیەکی کورتم بۆ راوێژکارەکە رەوانەکرد “ئەرێ کەس کتێبەکەی خوێندۆتەوە و هەلسەنگاندنی بۆ کردووە، رایان چی بووە، بۆ بلاوکردنەوە دەشێ؟”.

رۆژی ٤ی مانگ یەکی ئەم سال د. زکری موسا بە کورتی وەلامی دایەوە “بەڵێ چەند بەڕێزێک کتێبەکەیان خوێندۆتەوە و هەلسەنگاندنیان بۆ کردووە. لە رێگەی بەڕێز دکتۆر عەبدالحەکیم خەسرەو لەم حەفتەیە وەلام بە جەنابتان دەنێردرێت”. من، لای خۆم، ئەو وەلامەم بە نەگەتیڤ لە قەلەمدا و یەکسەر بۆ د. عبدلحکیم خەسەرەو رەوانەکرد بەو ئامانجەی کە تەلیفۆنم بۆ بکات و یان پەلە لە وەلامە رەسمیەکە بکات.

سەرنج بدەن من رۆژی ١٧ نۆڤەمبەری ٢٠٢١ دەقە کوردیەکەم رەوانەکرد، دوای ٤٧ رۆژ دەلێن بەلێ لیژنەیەک هەلسەنگاندنی بۆ کردووەو لەم حەفتەیە وەلامت بەدەست دەگات.

رۆژی ١٦ مانگی یەکی ئەمسال، ٢٠٢٢، کورتە نامەیەکم بۆ د. عبدالحکیم خەسرەو رەوانە کردو سەراخی کتێبەکەم لێ پرسی، ئەویش یەکسەر وەلامی دامەوە ووتی “بەشێکی کتێبەکەم خوێندۆتەوە، لەم رۆژانە رای خۆمت بۆ رەوانە دەکەم”. منیش یەکسەر وەلامم دایەوە “کاک دکتۆر من پێویستم بە رای شەخسی تۆ نیە، ئەگەر ئەم لیژنەیە یان کەسانی شارەزا خوێندویانەوە و هەلسەنگاندنیان بۆ کردووە پێویستی بەو هینان و بردنە نیە، من سوپاسی تۆ دەکەم، هەر کاتێک کتابەکە بلاوکرایەوە تۆ دەتوانی رای خۆت، لەسەر زمانی وەرگێرانەکە یان ناوەڕۆکی کتابەکە بە نووسین، وەک هەلسانگاندنێکی ئەکادیمی دەربڕی. ئەوەی پەیوەندی بە منەوە هەیە تەنها شێوەی وەرگێڕانەکەیە، ناوەڕۆکەکەی پەیوەندی بە نووسەرەکەوە هەیە”.

لە رۆژی ١٦ شوباتی ٢٠٢٢، دوای یەک مانگ، د. عبدالحکیم کورتە نامەیەکی بۆ رەوانەکردم و دەلێ "زۆر داوای لێبوردن دەکەم ، ئەم ماوەیە زۆر مەشغولی بابەتی ...... بووم. بەڵێ تێبینیەکانم بەدەست گەیشتووە ...... ئەگەر دەرفەتم بدەی لەم چەند رۆژە تێبینیەکان بە جەنابت دەخەمەروو".
هەموو وەلام و دەرنگی و خۆ دزینەوە نیشانەی ئەوەیان پێوە بوو کە پارتی و بارەگای بارزانی ئەم کتەبە بە پۆزەتیف نابینن، بە زیانی بە سەر مەلا مستەفا و پارتیان هەلسەنگاندووە ئەگەر نا زوو بە زوو وەلامیان دەدایەوە.
رۆژی ١٧ شوبات نامەیەکی دەنگیم بە د. عبدالحکیم خەسەرەو رەوانەکرد، من زۆر زۆر بە دەگمەن نامەی دەنگی رەوانە دەکەم، بە زمانێکی زۆر برایانە و دۆستانە "داوای لێبوردنت لێدەکەم کە سەر ئێشەم بۆ دروستکردی، دیارە بارەگای بارزانی ئەم کتەبەی بە دڵ نیە و پێی باش نیە بلاو بکرێتەوە. من لەسەر سەفەرم بۆ دەرەوەی ئیتالیا ئەگەر تا ٢٠ شوبات وەلامێکم بۆ رەوانە بکە ی باشە ئەگەر نا خەت ماندوو مەکە و هیچم بۆ مەنووسە، تۆ دۆست و برایەکی ئازیزی منی".
لە راستی من "هەلەیەکی گەورە"م کرد نەدەبوایە ئەم کتەبە بە پارتی رەوانە بکەم چونکە بۆ بنەمالەی بارزانی مەلا مستەفا "هێلی سورە" و وا دەزانن هیچ جۆرە کەموکوڕی و هەلەیەکی نیە کەچی فرانز دەزارە هەرچەندە بە پۆزەتیف باسی دەکات جار جارەش رەخنەی لێگرتووە، کە باسی کۆماری مەهاباد دەکات ئاماژە بە ناکۆکی نێوان پێشەوا قازی محەمەد و مەلا مستەفا دەکات و دەلێ "مەلا مستەفا بارزانی هەموو کۆمەک و پشتگیری خۆی لە قازی محەمەد کێشایەوەو بەتەنها بەجێی هێشت". ئەوەش بەسە بۆ ئەوەی بنەمالەی بارزانی بە نەگەتیف هەلسەنگاندنی بۆ بکەن و بە زیانبەخش بە سەر مێژوو و ژیانی مەلا مستەفا حیسابی بۆ بکەن. یان ئەوکاتەی فڕانز دەزارە بۆ یەکەمجار چاوپێکەوتن "رووبەروو لەگەل بارزانی" دەکات بە پۆزەتیف باسی ناکات، بە تایبەتی ئاماژە بەوە دەکات کە مەلا مستەفا "لە وەلام و قسەکانی راستگۆ نیە".
تاکو ئێستا هیچ وەلامێکیترم لە بارەگای بارزانی و د. عبدالحکیم خەسەرەو بەدەست نەگەیشتوە، تەنها بێدەنگی د.عبدالحکیم بۆ من مایەی نیگەرانیە، متمانەی زۆرم پێی هەبوو، نەک بە ئەو کتەبە بەلکو لەسەر ئاستی دۆستایەتی و کۆمەلایەتی و ئەکادیمیش.
من بە ئەو کتەبە داوای هیچم نە کردبوو، یەک مەرجم بۆ نووسین و بە قسە بریتی بوو لەوەی "بە بێ دەستکاری ناوەڕۆک و شێوە زمانەکە" چاپ بکرێت. لە نامەکەی یەکەمجار ئاماژەم بە چەند توێژینەوەو کتەبێکیتر کردبوو کە لە سەر دۆزی کورد لە سەردەمی مەلا مستەفا، بە

زمانی ئیتالی، چاپکراون و دەکرێ هەولی کەکردنەوەو تەرجەمەکردنیان بدرێ.

یەکێتی نیشتمانی کوردستان چی دەلێ؟

دوای نەمانی پەیوەندی لەگەل "پارتی" وازم لە کتێبەکە هێناو لای کەس باسم نەکرد، رۆژی ١٦ ئازاری ٢٠٢٢ کاک سەرتیپ جەوهەر، رۆژنامەنووس و چالاکوانی هەولێرو رەخنەگر لە سیاسەتی یەکێتی (لە نووسینەکانی هەست پێدەکرێ) پەیوەندی پێوەکردم و نزیکە ٧٠ خولەک باسی زۆر بابەت و رووداومانکرد، راستی من و کاک سەرتیپ ئەوە یەکمجار بوو بەیەکەوە قسە بکەین. لە کۆتایی گفتوگۆکە باسی ئەو کتێبەم بۆکرد و ووتم دەکرێ لە دەزگاکانی یەکێتی چاپ بکرێت، لە وەلام ووتی "چەند دەزگایەکی یەکێتی کاری چاپەمەنی دەکەن، ئەتو کتێبەکە رەوانە بکە و پاشان قسەی لەسەر دەکەین". من بە کاک سەرتیپم نەگوت کە بۆ پارتیم رەوانەکردووەو وەلامیان نەداوەتەوەو بە نەگەتیڤیان هەلسەنگاندووە. ئەوەبوو رۆژی ٢٤ نەورۆزی ٢٠٢٢ بە ئیمەیل بۆم رەوانەکرد و رۆژی دوایی بۆی نووسیم "کتێبەکی زۆر باشە و خەریکی خوێندنەوەیم، قسەم لەگەل برادەرانی مەکتەبی بیر و هوشیاری کردووە و ئەوڕۆ یان سبەی لەیان رەوانە دەکەم". هەمان رۆژ بۆی نووسیم "ئەوە بۆ برادەرانی یەکێتیم رەوانە کردووەو تکام کردوە بە زوویی بیخوێننەوەو وەلامێکم بدەنەوە بەلام تکایە نەچیتە دەستی کەسانیتر، ئەگەر چاپی دەکەن یان نا خێرا وەلامم بدەنەوە".
من وا بیرم دەکردەوە مادام بە دڵی پارتی نەبووە بۆ دڵنیایەوە دەبێ یەکسەر بە دڵی برادەرانی یەکێتی بێت، بە تایبەت کەسێکی وەک خۆم وەریگێڕاوە، کە پێشمەرگەی یەکێتی بووم لە شاخ، لە ١٩٨١ لە ئیتالیا دەژیم و یەکێک لە چالاکوانەکانی یەکێتی و بۆ ماوەی ١٥ سال بەرپرسی کۆمیتەی یەکێتی لە ئیتالیا و زۆریتیریش. لە دوای روخانی بەعس، زوو بەلام درەنگیش، هەستمکرد یەکێتی عەقلی سیاسی نیە کەواتە ناتوانین باسی ئەرشیف و زانیاری، سەبارەت بە ئەندام و چالاکیەکانیان، لەو رێکخراوە بکەین.
رۆژی ١٥ نیسانی ٢٠٢٢ کورتە نامەیەکم بۆ کاک سەرتیپ جەوهەر رەوانەکرد و پرسیم "ئەرێ هیچ سەرەداوی کتێبەکەت بە دەست نەگەیشتووە؟".
وەلامی دایەوەو ووتی "نە وەڵڵا بەلام هەولدەدەم بە زوترین کات وەلامت بدەمەوە."
ئەوکات رەمەزان بوو، جەژنیش تێپەڕی هیچ وەلام نەبوو، ناچار ٩ ئایار نامەیەکی کورتم بۆ نووسی "ئەرێ هیچ خەبەر نیە؟" وەلامی

دایەوە زۆر گلەیی و گازاندەی لە مەکتەبی بیر و هۆشیاری و هەموو یەکێتی هەبوو، دیسان داوای هەفتەیەکیتری کرد. ئەمنیش حەپەسان و سەرسوڕمانی خۆم دەربڕی بەرامبەر ئەو ڕەفتارە و گوتم باشە و "با نۆیەش بێتە سەر دەیە" و هەفتەیەکی تریش چاوەڕوان دەکەم.
هەفتەکە بە زیادەوە تێپەڕی و وەلام نەبوو، لە ٢١ ئایار دیسان داوای سۆراخی کتێبەکەم کرد. وەلامی نەبوو، دیسان ڕۆژی ٢٤ ئایار هەمان کورتە نامەم بۆ ڕەوانە کردەوە، یەکسەر تەلیفۆنیکرد، پێی گوتم برادەرانی یەکێتی، لە "مەکتەبی بیرو هوشیاری" پێیان ڕاگەیاندووم ئەو کتێبە بە پۆزێتیف باسی مەلا مستەفا دەکات و ئەوەش بە سود و قازانجی بنەمالەی بارزانی و پارتی دەشکێتەوە، لەبەرە ئەوە ئێمە بلاوی ناکەینەوە. بە نووسین ئەوەشی بۆ دوپاتکردمەوە. وتووێژێکی ٢٥ دەقیقەمانکرد و باسی زۆرشتیترمان کرد. دیار بوو کاک سەرتیپ زۆر هەستی بە ناڕەحەتی دەکرد و چەند جار ووتی "من شەرمەزارم بەرامبەر بەتو".
منیش هەولمدا بارودۆخەکە ئاسایی بکەمەوە و زۆر سوپاسمکرد و داوای لێبوردنم لێکرد بۆ ئەو کات کوشتن و سەر ئێشە و .. هتد. گوتم ئەی باشە خودی مام جەلال نەبوو چووە سەر گۆڕی مەلا مستەفا – مەزاری نەمران و لەوێ و لە چەند موناسەبە و نووسین بە دەنگی بەرز هاواری نەکرد "من هەلەبووم لە سالی ١٩٦٤ لە مەلا مستەفا بارزانی جیا بووەمەوە" و پارتی بە "مالە گەورەکە" لە قەلەم نەداوە؟ ئەی، لە دوای کەوتنی رژێمی سەدام حوسەین لە ٢٠٠٣، زۆربەی سەرانی یەکێتی سەردانی گۆڕی بارزانیان نەکردووە؟ ئەی لە سالی ٢٠٠٥ بە دواوە هەموو ئەندام پەرلەمان و وەزیرەکانی یەکێتی لە هەولێر لەژێر وێنە گەورەکەی مەلا مستەفا بارزانی سوێندی یاسییان نەخواردووە؟
ئێمە لە زۆر کات و موناسەبە، بە قسە و بە نووسین، باسی ئەوەمانکردووە کە کۆڵەگایی و بەهێزبوونی دەسەلاتی پارتی لە هەرێم بە پشت و پەنای یەکێتی، لە پێشەوەی هەموان هی مام جەلال تالەبانی، بووە. یەکێتی، ئەگەر بەشی زۆرتر نەبێ، ئەوە بە یەکسانی، لەگەل پارتی، لە تاوان و دزین و گەندەلی و نەهامەتیەکانی باشوری کوردستان شەریک و بەرپرسیارە.
پارتی و یەکێتی، بەمجۆرە، ڕێکەوتن بایکۆتی ئەو کتێبە بکەن، ئەوەیە ڕێکەوتنی ستراتیژی؟ ئەوە چ عەقلیەتێکە گوێ لە ڕەخنە نەگرێت، نەیەوێت گوێ لە بۆچوون و رای کەسانی چاودێر و ڕۆژنامەنوس، بە تایبەتی بیانی، بگرێ؟
پێمخۆشە ئاماژە بەوە بکەم کە زۆر کتێب و نووسینی بە پێز لەسەر کەسایەتی و هەلسوکەوتی مەلا مستەفا بارزانی و پارتی دیموکراتی کوردستان، بە زمانی کوردی، چاپکراون، لێرە تەنها ناوی سێ دەهێنم

کە خوێندومنەوە.

جميل محو، مذكراتي داخل سجون الثورة الكردية (جەمیل محۆ، بیرەوەریەکانم لە زیندانەکانی شۆڕشی کورد)، 1982، بيروت – لبنان.

زرار سلێمان بەگ دەرگەڵەیی، بیرەوەریەکانم لە سالانی ١٩٤٣ – ١٩٧٧.

مەحمود ڕەزا ئەمین، پارتی و کوشتنی سیاسی، لە ١٨ دیسەمبەری ٢٠١٦ لە سایتی کوردستانپۆست بلاوکراوەتەوە.
هەرسێکیان، زۆر بە ئاسانی، لە گوگل دەدۆزرێنەوە.

دڵنیامە ئەو ڕۆژەی دەسەڵاتی سیاسی بنەماڵەی بارزانی نامێنێ یان لاواز دەبێ بە سەدان کتێب، بیرەوەری و هەڵسەنگاندن و توێژینەوە، لە لایەن کەسە نزیکەکانی پارتی چاپ دەکرێن و ئەوکات پێخڵەوات، دزی و گەندەڵی، تیرۆر و جەردەیی، خیانەت و جاشایەتی، بە شێوەیەکی فراوان بە هەموو کوردستان بلاودەبنەوە و سیحر و تەلیسم و ئەفسانەی مەلا مستەفا و نەوەکانی بە یەکجاری بەتاڵ دەکرێنەوە.

د. جاسم خۆشناو
ئیتالیا
٢٥ نۆڤەمبەری ٢٠٢٢

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

Kteb_JasmXoshnawDownload

کاردانەوە و پێگەی جیهانی شۆڕشی ئێران.. و: کاوە عومەر

بە پشتبەستن بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵ جەدید ئامادەکراوە

خەلیل کەیوان: شۆڕشە گەورەکان سەرباری کاریگەری سەرو ژێرکەریان لە ناوخۆ ئاکامی جیهانیشیان هەبووە. شۆڕشی فەڕەنسا و شۆڕشی ئەمریکا و شۆڕشەکانی ڕووسیا و چین و کوبا وهتد هەریەکەیان

گۆڕانکارییەکی گەورەیان لە جیۆپۆلەتیکی جیهاندا هەبووە. دەتوانرێت لە بارەی شۆڕشی ئێستای ئێرانەوە چی بگوترێ؟ پێگە و قورسایی شۆڕشی ئێستا لە جیهاندا چییە؟ ڕەنگدانەوەی جیهانی شۆڕشی ئێران و هەروەها دەستکەوت و سەرکەوتنەکانی تا ئەمڕۆی چی بووە؟ کاردانەوەی جیهان، کەسایەتییە ناودارەکان، دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان و حکومەتەکان بەرامبەر بە شۆڕشی ئێستا و پرسەکەی لە ناوخۆی ئێراندا چییە؟ دەرئەنجامە ناوچەیی و جیهانییەکانی سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران چی دەبێت؟

حەمید تەقوایی شۆڕشی ئێستای ئێران تا ئێستا کاریگەریی بەرفراوانی جیهانی هەبووە. هەر لە بەنێودەوڵەتیکردنی ناوی مەهسا کە ژمارەی پێوانەیی تویتەری شکاند، تا گۆرانی "بەرایی" کە بە زمانە جیاوازەکان پێشکەشکرا و تا دروشمی ژن ،ژیان، ئازادی ، کە بوو بە دروشم و گوتارێکی نێودەوڵەتی، هەموو شتێک نیشاندەری سەرنجڕاکێشیی شۆڕشی ئێستایە بە خەڵکی جیهان. بەڕای ئێوە هۆکاری ئەمە چییە؟ بەچی شاهیدی قبوڵکردنی بەرفراوانی شۆڕشی ئێرانین؟

حەمید تەقوایی: بە بڕوای من یەکێک لە هۆکارە گرنگ و بنەڕەتییەکان ئەوەیە کە جیهانی ئەمڕۆ، لە قۆناغی دوای شەڕی ساردد‌ا، بەڕاستی تینووی هاوارێکی ئازادیخوازانە بوو، بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی ڕادیکاڵ بە بەرگریکردن لە بەها مرۆییەکان و بەها جیهانییەکان ، و ئەم هاوار و دەنگەی لە ئێرانەوە بیست. خەڵکی ئێران بە دروشمی ژن،ژیان،ئازادی ناڕەزایەتیان دەربڕی بەرامبەر بە کوشتنی کچێکی گەنج کە تەنها لەسەرباش نە پۆشینی حیجاب دەستبەسەرکراو و کوژرا. جیهان تینووی ئەم بزووتنەوەیە بوو، نەک لەبەر مەسەلەی حیجاب، بەڵکو لەبەر ئەوەی بزووتنەوەیەکی ئیسلامی دژە ئینسانی و سەروو کۆنەپەرستی کە چنگە خوێناوییەکەی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و وڵاتانی ئیسلامی و تەنانەت لە وڵاتانی ڕۆژئاواشدا دەبینی، ژیانی خەڵکی ئێرانی کردبووە دۆزەخ. خەڵکی ئێران لە دژی هێزێکی لەو شێوەیە هەستان و جیهان ئەمەی بینی و بەخێرایی پێشوازی لێکرد. دروشمی ژن، ژیان، ئازادی، دروشمەکە نەک هەر دژایەتی حکومەت و هێزە بەقووەی کۆنەپەرستە ئیسلامییەکان، بەڵکو دژایەتی هەموو هەڵاواردنێکە بەرامبەر بە ژنان تەنانەت لە وڵاتانی ڕۆژئاواشدا (لەوانەش ئەو پرسانەی کە بزووتنەوەی(می توو) لە دژی هاتە بونەمەیدان) و لە بەرگریکردن لە ژیاندا.ئەو جەماوەرە خەڵکەی ئێستا لەژێر فشارەکانی سیاسەتی خۆپارێزی ئابووریدا پاڵەیان پێونراوە بە خوار هێڵی هەژاری. یازدە ساڵ لەمەوبەر ۹۹% بەرامبەر بە ۱%ی دەسەڵاتدار لە ڕۆژئاوا ڕاوەستانەوە و ئەمڕۆش هەرکەسێک

بەشێوەیەک ئامانج وئارەزووە مرۆییەکانی خۆی لە دروشمی ژن،ژیان،ئازادیدا دەبینێت. بەڕای من ڕاکێشانی جیهانی ئەم شۆڕشە لەبەر ئەوەیە کە نوێنەرایەتی بزووتنەوە ناڕەزایەتییە شکستخواردووەکانی چەند دەیەی ڕابردووش دەکات. شۆڕشەکانی بەهاری عەرەبی ئەم [illegible]یان نەگۆڕا، بزووتنەوەی دەستبەسەرداگرتن نەیتوانی سەری خۆی لەم ئاستەدا بەرز بکاتەوە، بەڵام ئەمڕۆ لە ئێران، لە کۆمەڵگەیەکی ٨٥ ملیۆن کەسیدا، و ژنان و گەنجان لە پێشەنگی خەباتدان لە دژی ئەم جیهانە پڕ لە هەڵاواردنە، دژی جیاکاری ڕەگەزی.، بەکەم سەیرکردن و بێ ڕێزی پێکردنی ژنان، دژی لەناوبردنی کەرامەتی مرۆق و هەژاری و هتد، و دیدگایەکیان داناوە، ئاسۆیەکیان لەبەردەم جیهاندا داناوە کە هەموو خەڵکی جیهان تینووی بوون. قبوڵکردنی شۆڕشی ئێران لە بنەڕەتدا لەبەر ئەوەیە کە پرسەکانی خەڵکی جیهانی خستەتە ڕوو و لە ڕاستیدا بەها جیهانداگرەکانی خستەتە ڕوو کە زۆر کەس لە چوار گۆشەی جیهان دەتوانن خۆیانی پێوە ببەستنەوە و ئارەزووی خۆیان تێیدا ببینن .

خەلیل کیوان: جگە لە بیروڕای گشتی و پشتیوانی جەماوەری خەڵک و کەسایەتییە ناودارەکان و ڕێکخراوە پێشکەوتنخوازەکان، پەرلەمان و سیاسەتمەداران و دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان بە شێوەی جۆراوجۆر خۆیان لە کۆماری ئیسلامی دوور خستووەتەوە و پاڵپشتی شۆڕشی ئێرانیان کردووە. زۆرێک لە بەرپرسانی حکومەتە ڕۆژئاواییەکان بە فەرمی تاوانی کۆماری ئیسلامییان شەرمەزار کردووە و قبووڵیان کردووە کە ناڕەزایەتییەکانی ئەم دواییە شۆڕشێکە. ئەوان ستایشی ئازایەتی ژنان و لاوان دەکەن و ڕۆژانە زیاتر و زیاتر خۆیان لە کۆماری ئیسلامی دوور دەخەنەوە. هەروەها ڕێوشوێنیان بەم ئاراستەیە گرتووەتەبەر. لەم دواییانەدا حکومەتی بەریتانیا گەمارۆی تەواوی سوپای پاسدارانی سەپاند. پێشتر حکومەتی کەنەدا سزای بەسەر بەشێک لە هێزەکانی سوپای پاسداراندا سەپاندبوو. هەفتەی ڕابردوو پەرلەمانی هۆڵەندا پڕۆژە یاسای سزادانی سوپای پەسەند کرد و داوای لە حکومەتی ئەم وڵاتە کرد کە جێبەجێی بکات و هەروەها لە پەرلەمانی ئەوروپاش تاوتوێ دەکرێت. نوێنەرانی بەشێک لە پەرلەمانەکان، لەوانەش لە ئەڵمانیا، داواکارییەکی هاوشێوەیان هەیە و داوا لە حکومەتەکانیان دەکەن، سوپای پاسداران بخەنە ناو لیستی تیرۆریستانەوە. حکومەتی ئەڵمانیا هەموو پەیماننامە ئابوورییەکانی لەگەڵ ئێران هەڵوەشاندەوە. پێت وایە ئەم جۆرە کارانە بەردەوام دەبن؟ درێژەی ئەم پرسەیە چی دەبێت؟

حەمید تەقوایی: ئەوەندەی پەیوەندی بە بەشی یەکەمی پرسیارەکەتەوە

هەیە، ئەم هەڵوێستانەی باست کرد لە ژێر کاریگەری شۆڕشی ئێران و پاشان ڕەنگدانەوەی جیهانیی لە نێو خەڵک و بیروڕای گشتی لە هەموو ئەو وڵاتانەدان. ئەمڕۆ کۆماری ئیسلامی هێندە ڕیسوا بووە و تێکۆشانی خەڵکی ئێران سەرنجی جیهانی بۆ خۆی ڕاکێشاوە کە ئیتر حکومەتەکانی ڕۆژئاوا ناتوانن درێژە بە پەیوەندییە خۆشەکانی پێشوو لەگەڵ کۆماری ئیسلامی بدەن. هەروەک ئاماژەم پێدا خەڵکی جیهان بە پشتیوانی لە خەڵکی ئێران هەستاون و ئەمەش بووەتە فاکتەری گوشار لەسەر حکومەتەکان. دوای کۆبوونەوەی گەورەی ناڕەزایەتیی ئێرانییەکان لە بەرلین، یەکێک لە شرۆڤەکارانی ڕۆژئاوا ڕایگەیاند کە ئەم ڕووداوە دەنگەکانی ئەوروپای گۆڕی. واتە دەنگی گەلی ئەوروپا بە هەڵبژاردنی حکومەت و بەرپرس و نوێنەری پەرلەمانەکان. لە ڕاستیدا حکومەتەکان و سیاسەتمەداران و پەرلەمانتاران لە ڕۆژئاوا لە پێناو پاراستنی پێگە و کورسییەکانیان لە دژی کۆماری ئیسلامی و بەرگری لە خەڵکی ئێران هەڵوێست وەردەگرن. ئەم بەرپرسانە لە ڕاستیدا دەیانەوێت وەڵامێکی ئەرێنی بدەنەوە بە ڕەوتی گشتی کۆمەڵگاکەیان. بابەتەکە تەنها لە پەرلەمانەکاندا قەتیس نییە. هەروەک ئاماژەت پێدا، سەرۆک کۆمار و سەرۆک وەزیران و بەرپرسانی حکوومەتی ڕۆژانە زیاتر و زیاتر لە کۆماری ئیسلامی دووردەکەونەوە و لەدژی کۆماری ئیسلامی هەڵوێستیان دەبێت و پشتیوانی لە شۆڕشی ئێران دەکەن.

ئه مانه هه موو به رهه می شۆڕشی ئێرانن و به رده وامی ئه م پرۆسه یه به ته واوی به نده به به رده وامی شۆڕش له ئێراندا. هەتا شۆڕش لە ئێراندا بەرفراوانتر و شۆڕانگێزتر و ڕادیکاڵتر بێت – کە خۆشبەختانە تا ئەمڕۆ ئەم پرۆسەیەمان بینیوە – ڕەنگدانەوەی جیهانی ئەوە دەبێت کە حکومەتەکان خۆیان لە کۆماری ئیسلامی دوور دەخەنەوە و مەحکوومی دەکەن و تەنانەت هەنگاویش دەگرنەبەر هەروەک ئەو شتانەی کە باست کرد. بەڕای من ئەمە پرۆسەیەکە کە هێزی بزوێنەرەکەی خودی شۆڕشە لە ئێراندا.

سەبارەت بە بەشەکەی تری پرسیارەکەتان کە ڕەنگە ئەم پرۆسەیە بەرەو کوێ ببات و دەرئەنجامەکەی چی دەبێت، پێموایە ئەم بزووتنەوەیە دەتوانێت ببێتە هۆی بایکۆتێکی تەواوەتی کۆماری ئیسلامی لەسەر ئاستی جیهانی. ئێمە ماوەیەکی زۆرە ئەم سیاسەتەمان ڕاگەیاندووە و چەندین جار باسیمان کردووە، لەوانەش لەم چاوپێکەوتنانەدا. لێرەدا تەنیا دەمەوێت جەخت لەوە بکەمەوە کە ئەو ئاڵایەی کە نزیکەی دە ساڵ لەمەوبەر بۆ بایکۆتکردنی کۆماری ئیسلامی لەسەر ئاستی جیهان هەڵمانکرد، ئەمڕۆ بەهۆی شۆڕشی ئێرانەوە وەڵام دەدرێتەوە و ئەم سزادان و داخستنی حساباتی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی و

پەیماننامە ئابوورییەکانیان.کە خەڵک لە هێزە چەکدارەکان، سەرکردە سەربازییەکان، تەنانەت دادوەرەکانی کۆماری ئیسلامیش گەمارۆ دراون و چوونە ژوورەوەیان بۆ کۆماری ئیسلامی قەدەغە کراوە، کە کۆماری ئیسلامی لە کۆمیتەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پێگەی ژنان دەرکراوە و هتد. ، ئەمانە هەمووی هەنگاوی ڕوونن بەو ئاراستەیەی کە دواجار ئەم هەموو حکومەتە بایکۆت بکرێت و سزای لەسەر بدرێت و وەک حکومەتی ئێران نەناسرێت. ئەمڕۆ هەموو خەڵکی جیهان دەزانن کە ئەم حکومەتە نوێنەری خەڵکی ئێران نییە، بەڵکو بکوژی خەڵکی ئێرانە. ڕۆژانە هەواڵی تاوانەکانی حکومەت لە جیهاندا ڕەنگ دەداتەوە و هەموو ڕۆژێک جیهان دەبینێت کە چۆن ئەم حکومەتە خۆی لە هیچ تاوانێک بەرانبەر بە منداڵان و ژنان و گەنجان و خەڵکی ناڕازی سڵ ناکاتەوە. بە بڕوای من هەموو ئەمانە مزگێنی دەدەن و دەیخەنە ڕوانگەیەکەوە کە جیهان بەرەو بایکۆتێکی تەواوەتی کۆماری ئیسلامی هەنگاو دەنێت. حیزبی ئێمە هەموو هەوڵێک دەدات بۆ ئەوەی ئەمە ڕووبدات.

خەلیل کەیوان: کاریگەرییەکانی شۆڕشی ئێستا لەسەر وڵاتانی ئیسلامی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکووری ئەفریقا و لەسەر بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی لە جیهاندا چۆن هەڵدەسەنگێنن؟
حەمید تەقوایی: بە بڕوای من یەکێک لە پایەکانی ئەم گۆڕانکارییە، ئەم بزووتنەوەیە کە ئێمە بە شۆڕشی ژن،ژیان،ئازادی ناوی دەبەین، تەحەداکردن و ڕووبەڕووبوونەوەی نەک تەنیا کۆماری ئیسلامی، بەڵکو تەواوی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسییە! دەزانین کۆماری ئیسلامی میحوەر و پایەی بزووتنەوەی تیرۆریستی ئیسلامییە لە هەموو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و لە جیهاندا، بەهاکانی، گوتارەکانی، سیاسەت و هەڵوێستەکانی، هەموویان وەک هێزێکی گرنگ بۆ پێشکەوتنی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی و بڵاوبوونەوەی تیرۆری ئیسلامیە و ئەمڕۆش خەڵکی ئێران بۆ لێدانی ئەمە هەستان. لە ڕاستیدا سەری مارەکەی ئیسلامی سیاسییە لە ئێراندایە و خەڵک یش لە سەری مارەکە دەدەن. لەم ڕوانگەیەوە ڕاپەڕینی شۆڕشگێڕانە لە ئێراندا جیددیترین و گرینگترین گورزە لە بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی. ئەم لێدانە، چ لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و چ لە هەموو جیهاندا، ئەگەر ئەم بزووتنەوەی دژە مر□قایەتییە بە تەواوی لە جیهانەدا ڕانەماڵێت ، لە هەر حاڵەتێکدا زۆر لاوازی دەکات و بەرەو لێواری لەناوچوون دەیبات. لەم ڕوانگەیەوە شۆڕشی ئێستا کاریگەری گرنگی لەسەر بارودۆخی سیاسی وڵاتانی ئیسلامی دەبێت. تەنانەت لە وڵاتانی ڕۆژئاوا و ئەو وڵاتانەی بە گشتی میوانداری کۆچبەرانی وڵاتانی ئیسلامی دەکەن،

سیاسەتی هێورکردنەوەی حکومەتەکان، وەک دروستکردنی مزگەوت و هتد، لە ڕووبەڕووبوونەوەی سیاسەتە تیرۆریستییەکانی حکومەتەکان و هێزە ئیسلامییەکان لە دژی نەیارەکانیان لە وڵاتانی دیکە، کە ئەو… کۆماری ئیسلامی کەمتر لەم کارانە نەکردووە، لە هەموو ئەم حاڵەتانەدا سەرکەوتنی شۆڕش لە ئێراندا کاریگەریی یەکلاکەرەوەی دەبێت. بزووتنەوە و کردەوەی تیرۆریستی و دژە ئینسانی هێزە ئیسلامییەکان کەم دەبێتەوە یان بە توندی کاریگەرییان لەسەر دەبێت و ئەمەش یەکێکە لە دەرەنجامە ئەرێنییەکانی شۆڕش لە ئێران.
تا ئێستا ئاسەواری ئەم کاریگەرییە ئەرێنیانەمان بینیوە. بۆ نموونه حیجابی ژنان تا چه ند مانگ له مه وبه ڕ له بیروڕای گشتی و ته نانه ت له نێو هێزه چه پ و پێشکه وتووه کانیشدا قبووڵ و ته نانه ت پۆزەتیق بوو. قبوڵکردن و بەرگریکردن لە حیجاب بە جۆرێک لە ڕێزگرتن لە “فەرھەنگ”ی خەڵکی کۆچبەری “وڵاتانی ئیسلامی” دادەنرا. ئەمڕۆ ئەم گوتارە کۆکراوەتەوە. ئەمڕۆ کەس باسی حیجاب ناکات وەک بەھا یەک، بە پێچەوانەوە حیجاب بووەتە دژە بەها. ھەموان بە ناچاری دژی حیجاب قسە دەکەن، تەنانەت لە پەرلەمانەکانیش نوێنەرانی ژنان قژیان دەبڕن و بە دەگمەن دەبینیت ژنانی کۆچبەری وڵاتانی ئیسلامی حیجاب لەبەر بکەن. ئەمانە هەموو ئەو کاریگەریيانەن کە شۆڕشی ئێستا تا ئێستا لەسەر بارودۆخی جیهانی و بەتایبەتی لەسەر بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی هەیبووە.

خەلیل کەیوان: کاریگەری شۆڕشی ئێستا لەسەر گوتار و هەلومەرج و کەشوهەوای سیاسی وڵاتانی دیکە و بەتایبەت وڵاتانی ڕۆژئاوا چی بووە؟
حەمید تەقوایی: بۆ ماوەیەکی زۆر تیۆرێکی تەواو هەڵە هەبوو کە کۆماری ئیسلامی و یاسا ئیسلامییەکان لە کولتوور و ئیرادەی خودی خەڵکەوە سەرچاوەیان گرتووە. کۆمەڵگەی ئێران بە ئیسلامی ناودەبرا و دەیانگوت حکومەتی ئیسلامی دەرئەنجام و هەڵبژاردنی کۆمەڵگەیەکی لەو جۆرەیە. وا دیارە خەڵکی ئێران خۆیان دەیانەوێت یاسا ئیسلامییەکان حوکمڕانی بکەن! وا دیارە خەڵکی ئێران خۆیان حیجابیان قبوڵ کردبێت! یان خەڵکی ئێران خۆیان دەیانەوێت تۆڵەی یاسا سەروو کاردانەوەکانی تری قورئان حوکمیان بکات، قامچیان لێدەدرێ، دەست و قاچیان دەبڕدرێت، لە سێدارە دەدرێن و هتد!
ئەم تیۆرە لە کەشوهەوای فیکری وڵاتانی ڕۆژئاوادا باو بوو و بە تایبەتی حکومەتەکان پێداگرییان لەسەر ئەوە دەکرد. هەرکات حیزبی ئێمە تەحەدای ئەو بۆچوونەی دەکرد، ڕەخنەی دەگرت، ناڕەزایەتیی دەربڕی و دەیگوت وا نییە، لەگ□□ و□امێک بەرەوڕوو بووەوە کە ئاخر

حکومەتی کۆماری ئیسلامی لە لایەن خودی خەڵکی ئێرانەوە هەڵبژێردرا، شۆڕشی ١٣٥٧ شۆڕشی ئیسلامی بوو، و ئەم حکومەتەش ئیسلامییە و نوێنەرایەتی خەڵک دەکات!
ئێستا ئەم بۆچوونە کۆنەپەرستانە و بێ بنەمایانە وەڵام دراوەتەوە، خەڵکی ئێران بە هەموو جیهانیان نیشان دا کە نەک هەر ئەم حکومەتەیان هەڵنەبژاردووە، بەڵکو ڕقیان لەم حکومەتەیە و بێزاری ڕووخاندنیان داوە. ئێستا ئەو حکومەتانەی کە تا چەند مانگ لەمەوبەر بەو گوتارەی کە دەبێ ڕێز لە کولتوری ئیسلامی بگیرێت و لە ژێر ئەم بیانووەدا، لە ڕاستیدا کۆماری ئیسلامی نەرمیان دەنواند لە بەرانبەریدا و چاوپۆشیان لە تاوانەکانی دەکرد، ئەو حکومەتانەی کە تەنانەت دەیانویست دادگای ئیسلامی لە وڵاتەکانی خۆیاندا جێبەجێ بکەن – کە لە کەنەدا، ئێمە شکستمان بەمسیاسەتەدا هێنا – هەمان ئەوحکومەتانە ئەمڕۆ دەڵێن حیجاب ئیجبارییە، شۆڕشی خەڵک ئێران ڕەوایە، ژنانی ئێران ئازا و قارەمانن و هتد. فەزاکە بە تەواوی گۆڕاوە.
لە ئاستێکی قووڵتردا لە بواری تیۆری و عەقیدەدا، ئەو تێڕوانینەی کە پێی دەگوترا ڕێژەگەرایی کولتووری، پۆستمۆدێرنیزم، فرە کولتوری، چەند کولتووری، لە بناغەکەی خۆیەوە ڕاکێشراوە و بە تەواوی کەوتووەتە پێگەیەکی بەرگریکارانە. لە ڕووی گوتار و لە ڕووی بۆچوونی کۆمەڵایەتی و سیاسییەوە، ئەو دیدگایە زاڵە کە لەگەڵ پۆستمۆدێرنیزمدا ناسێندرا و پێی وابوو کە دەبێ دیالۆگێک لە نێوان شارستانییەتەکاندا هەبێت و وا دیارە یەکێک لە شارستانییەتەکان "شارستانییەتی ئیسلامی" بێت کە دەبێ بچێتە ناویەوە دیالۆگ و گفتوگۆ لەگەڵ شارستانییەتی ڕۆژئاوا و هتد.. کەدەکرێتەوە. جیهان دەرک بەوە دەکات کە خەڵکی ئێران وەک هەموو خەڵکی جیهان مافی مرۆڤی خۆیان دەوێت، ئازادییان دەوێت، یەکسانییان دەوێت، مۆدێرنیزم و عەلمانییەتیان دەوێت، دژی کۆنەپەرستی ئایینین، دژی تابۆ و شتی پیرۆزی ئیسلامین . هەمووان دەتوانن ئەمە ببینن و بەم شێوەیە تیۆری کۆنەپەرستانەی پۆستمۆدێرنیزمیش بەو شۆڕشە کە ئەمڕۆ لە ئێراندا شاهیدی دەبین گورزی کاریگەری بەردەکەوێت.

خەلیل کەیوان: مامەڵەوهەڵوێستە نێودەوڵەتییەکان لەدژی حکومەتی ئیسلامی و لە بەرژەوەندی شۆڕش چ کاریگەرییەکی هەیە لەسەر پرۆسەی شۆڕش لە ئێران ؟ خەڵکی ناڕازی لە ئێران چۆن دەتوانن پشتیوانییەکی چالاکتر و پێشڕەوانە تر لە جیهانەوە بەدەست بهێنن؟
حەمید تەقوایی: بە بۆچوونی من شۆڕشی ئێران دەبێ لە دوو بەرەدا ببینرێت و بناسرێت. بەرەی سەرەکی کە پایەی مەسەلەکە، بە شێوەیەکی

سروشتی لە خودی ئێراندایە. ئەو ناڕەزایەتی و خۆپیشاندان و مانگرتن و گردبوونەوانەی کە ڕۆژانە دەیبینین بەرفراوانتر دەبن و بەرەو پێشەوە دەچن. بەرەی دووەم بەرەی جیهانییە. ئێرانییەکانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات، هێزێکی بزوێنەر و چالاکی ئەم بەرەیەن، بەڵام کۆمەڵێک کەسی پێشکەوتنخواز، هاووڵاتیان، کەسایەتییە ناودارەکان، هونەرمەندان، تەنانەت حکومەتەکان و بەرپرسانی حکومەت و دیپلۆماتکارانیش لەم بزووتنەوەیە جیهانییە بەشدارن. پێویستە ئەم هێزە جیهانییە ببینرێت و حسابی بۆ بکرێت.

پێشکەوتن لە هەرلایەکی بەرەکان بە تەواوی کاریگەری لەسەر ئەوی دیکە هەیە. ئەوەندەی پەیوەندی بە وڵاتانی دەرەوە هەیە، بێگومان وەک ئاماژەم پێدا، پاڵپشتی نێودەوڵەتی ڕەنگدانەوەی ئەو بزووتنەوەیەیە لە خودی ئێراندا، کە ئەم جۆرە بیرۆکە و گوتارانەی گەڕیوە و هێزەکانی بە قازانجی گەلی ئێران کۆکردەتەوە. لە لایەکی دیکەوە تا ئەم بزووتنەوەیە لە دەرەوەی وڵات بەهێزتر بێت، ئیدانەکردنی کۆماری ئیسلامی زیاتر دەبێت و کەسایەتییە ناودارەکان و کەسایەتییە ئینساندۆستە ناودارەکان لە دژی کۆماری ئیسلامی و بە قازانجی شۆڕشی ئێران دێنە پێشەوە و هەرچەندێک حکومەتەکان زیاتر سیاسەتی گەمارۆکان و بایکۆتی ڕژیم چڕتر بکەنەوە، بە سروشتی خۆی شۆڕش لە ئێران خۆی بەهێزتر دەبێت، هێز بەدەست دەهێنێت، خۆی لە پشت بەرەی جیهانییەوە دەبینێت، چون بە هاوکاری خۆی هەڵکشاوە، و خۆی ڕاستودروستی و متمانە بەخۆبوون و هیوای سەرکەوتنی زیاد دەکات. هەموو ئەمانە ئەو کاریگەرییە ئەرێنییانەن کە ناڕەزایەتیی جیهانی و پشتیوانی لە شۆڕشی ئێران دەتوانێت لەسەر پرۆسەی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانە لە خودی ئێراندا هەیبێت.

خاڵی کۆتایی ئەوەیە کە ئەوانەی لە بزووتنەوەی شۆڕشگێڕی لە ئێراندا ئاشکرا و چالاکن، پێویستە ئەم واقیعە ببینن و لە بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان و لەدوان و بانگەوازەکانیاندا گرنگی پێبدەن. هێزە ناڕازییەکان، ئەو هێزانەی کە بانگەواز دەکەن، ئەو کەسایەتییە چالاکانەی ئێران کە لەدوانی ڕادیکاڵیان لە دژی سزای لەسێدارەدان بڵاوکردەتەوە یان داوای مانگرتن و هتد دەکەن، هەروەها پێویستە قسە لەگەڵ خەڵکی جیهان بکەن و داوا لە خەڵکی جیهان بکەن فشار بخەنە سەر لەسەر حکومەتەکان و دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان تا دەتوانن کۆماری ئیسلامی گۆشەگیر بکەن و ڕەت بکەنەوە. ئەمە دەبێ ببێتە پەیام و بانگەوازێکی ڕوون و ڕوون لە خەڵکەوە. پەیامی خەڵکی ئێران دەبێ بە هەموو حکومەتەکان، بە هەموو ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان، بە هەرکەسێک کە بانگەشەی خێرخوازی، ئازادیخوازی بکات، کە نابێ دان بە کۆماری ئیسلامیدا بنێن، کۆماری

ئیسلامی لە وڵاتەکانتان دەربکەن، دەبێ کۆماری ئیسلامی وەک نوێنەر بەکارنەهێنن، ئێران بە ناو بناسن، ئەم دەسەڵاتە نوێنەری ئێمە نییە بەڵکو بکوژی ئێمەیە. ئەمەش دەبێ لە لایەن دامودەزگاکان و کەسایەتییەکان و چالاکوانانی خودی ئێرانەوە بە دەنگی بەرز ڕابگەیەندرێت. ئەمە شتێکە تا ئێستا نەکراوە و بانگەوازی من و داواکاریی منیش ئەوەیە کە چالاکوانان، دامەزراوەکان، کۆمیتە و ڕێکخراوەکان، بانگەوازەکان، ژنان، گەنجان، چالاکوانان لە بزووتنەوە کرێکارییەکان و لە بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جۆراوجۆرەکاندا بایەخ بەو بابەتە بدەن، ئەمەش پێویستە بە ڕوونیتر پەیامێک بە خەڵکی جیهان بنێرێت و بانگەوازیان بۆ بکەین کە فشار بخەنە سەر دامەزراوە و ناوەندە نێودەوڵەتییەکان بۆ ئەوەی بتوانین کۆماری ئیسلامی لە جیهان دەربکەین. ئەمە پایەیەکی گرنگی ئەم بزووتنەوەیە، کە هیوادارم وەڵامێکی ئەرێنی لە کۆمەڵگەی ناڕەزایەتییەکان لە ئێران وەربگرێت.

خەلیل کەیوان: سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران لە جیهاندا چ کاریگەری و دەرئەنجامێکی دەبێت؟ ئایا سەرکەوتنی شۆڕش بە مانای کۆتایی هاتنی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و لەسەر ئاستی جیهانی؟ چ کاریگەرییەکی لەسەر پێگەی ئایین و پۆستمۆدێرنیزم لە جیهاندا دەبێت؟ لەسەر لایەنەکانی تری وەک دادپەروەری سۆسیالیستی و دژە ئیستغلال و ڕووبەڕووبوونەوەی باڵادەستی یەک لەسەدەکان لەسەر ئاستی جیهانی چی بگوترێ؟

حەمید تەقوای: بە بڕوای من شۆڕشی ئێران کاریگەری ئەرێنی و یەکلاکەرەوەی دەبێت لەسەر هەموو ئەو میحوەرانەی باست کرد.

سەبارەت بە بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی، هەروەک ئاماژەم پێکرد، ئەگەر ئەمە زەربەی کۆتایی نەبێت، ئەوەندە لاوازی دەکات، چیتر ناتوانێت سەری بەرز بکاتەوە. ئەگەر لە سیاسەتدا بمێنێتەوە، بە تەواوی پەراوێز دەخرێت و گۆشەگیر دەبێت. سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران تەنیا سەرکەوتنی خەڵکی ئێران نییە، بەڵکو سەرکەوتنی خەڵکی سووریا، عێراق، یەمەن و لوبنان، تەنانەت تورکیا و وڵاتانی ئیسلامی لە باکووری ئەفریقایە. خەڵکی هەموو ئەم وڵاتانە لەگەڵ هێز و حکومەتە ئیسلامییەکان، چ توندڕەو یان ناتوندڕەو، لەگەڵ یاسا ئیسلامییەکان خەبات دەکەن و هەموویان دەیانەوێت لەو حکومەتانە ڕزگاریان بێت. شۆڕشی ئێران چەندین جار ئەم پرۆسەیە خێراتر دەکات و بەم شێوەیە ئیسلامیزم چ لە حکومەت و چ لە ئۆپۆزسیۆن، وەک هێزێکی سیاسی و وەک هێزێکی دەسەڵاتدار، زۆر لاواز دەبێت و لە زۆر وڵاتدا بڕاودەبێتەوە. بە دووری نازانم دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران، ئەم

شۆڕشێ لە وڵاتانی دیکەی ئیسلامیشدا ڕووبدات، بە پشتبەستن بە ئەزموونەکانی پێشوو کە بە تیۆری دۆمینۆ ناسراون. ئەمە تەواو مومکینە، بەڵام ئەگەر ڕوونەدات، پێگەی هێزە ئیسلامییەکان لە حکومەت و لە ئۆپۆزسیۆندا زۆر لاواز دەبێت.
دەرئەنجامێکی گرنگی سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران لەسەر ئاستی جیهانی ئەوەیە کە هەموو ئەو بۆچوون و سیاسەتانەی کە بە جۆرێک لە جۆرەکان لە سیاسەتی جیهانی ئەمڕۆدا جێگەی ئیسلامیزمیان کردەوە، ئاشکرا دەبن و بەناوبانگ دەکرێن. ئەمە دەزانین کە هێزە ئیسلامییەکان بە هەوڵی حکومەتەکانی ڕۆژئاوا پاڵیان پێواوە بە دەسەڵات لە ئەفغانستان و ئێران. لەو سەردەمەدا حکومەتی ئەمریکا و وڵاتانی تری ڕۆژئاوا پاڵیان بە ئیسلامییەکانەوە دەنا دژ بە کاریگەری یەکێتی سۆڤیەت، کە دواتر بوو بە تاعون لەسەر ملی ئەوان. لە ڕووی فەلسەفەی سیاسی و دونیابینییەوە، هەروەک ئاماژەم پێدا، لەگەڵ ئیسلامدا وەک کولتوور و شارستانییەت و وەک شێوازێکی ژیان لە “کۆمەڵگە ئیسلامییەکان”دا یەکدەگرنەوە و تەنانەت پشتیوانیشیان لێکرد. تەنانەت هێزە لیبراڵەکانی چەپیش هەمان جۆری هەڵوێستی پشتیوانییان هەبوو. بۆ نموونە ڕۆژێک وەک ڕۆژی جیهانی حیجاب ناسێندرا، یان لە شاری مەنتریال لە کەنەدا فەمینیستەکان بە حیجابەوە هاتنە سەر شەقامەکان وەک نیشانەی هاودەنگی لەگەڵ ژنانی موسڵمان. شۆڕشی ئێران هەموو ئەمانە کۆدەکاتەوە. بە بڕوای من لە ڕوانگەی فەلسەفەی فیکری و سیاسی و لە ڕوانگەی پارادایمی جیهانییەوە ئیسلامیزم دەڕژێتە دەرەوە و هاوشان لەگەڵیدا هەر جۆرە ڕەوتێکی ئایینی کە بیەوێت پیرۆزییەکان و تابووەکانی خۆی بسەپێنێت لەسەر حکومەت و یاساکان و ژیانی کۆمەڵایەتی یان سیاسی مرۆڤەکان لە هەموو گۆشەیەکی جیهاندا پاڵدەنرێتەوە بۆ دواوە. شۆڕشی ئێران جۆرێک لە مۆدێرنیزم، جۆرێک لە ڕێنێسانسی دژە مەزهەبی، جۆرێک لە عەلمانییەت و جۆرێک لە بێدینی و دژە ئیلحادی لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت و ئەمەش بە بڕوای من کاریگەریی وێرانکەری لەسەر هەموو جیهان دەبێت. وەک وتم، بەتایبەتی دونیای دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت، جیهانێکی سەرمایەداریی بێ سنووری بازاڕی ئازاد بوو، شۆڕشی ئێرانیش خاڵێکی گۆشاوە، ئەوە یەکەم پێشکەوتنە لەم جیهانە پاشکشێیەدا دوای ڕووخانی دیواری بەرلین، کە… داهاتوویەکی گەش بە مرۆڤایەتی دەخاتە ڕوو.
و لە کۆتاییدا، سەبارەت بە دوا خاڵ کە باست کرد، دەبێ بڵێم شۆڕشی ئێستا بەشێکە لە سەرهەڵدان و سەرهەڵدانی ٩٩٪ لە جیهاندا. خەڵکی ئێران 99%ی هێڵی هەژاری جیهان پێکدەهێنن. خەڵک دروشمی “هەژاری، گەندەڵی، دەچین بۆ ڕووخاندن”. ئەم گەندەڵی و گرانی نرخە بە

توندترین شێوە لە ئێراندا پەرەی سەندووە، بەڵام بە پلەی جیاواز کێشەی خەڵکی هەموو وڵاتانە. لە هەموو وڵاتان بە سیاسەتی خۆپارێزی ئابووری، بەشێکی گەورەی کۆمەڵگا پاڵیان پێواوە بۆ ژێر هێڵی هەژاری، نائەمنی و نائەمنی و ئایندەیەکی ڕوونی نییە. مانا و تەوەری ژیان لە دروشمی ژندا ژیان و ئازادییە بۆ کۆتایی هێنان بەم دۆخە. ژیان واتە باشترکردنی ژیانی ئابووری کۆمەڵایەتی، خۆشگوزەرانی، کەرامەتی مرۆڤ. هەموو ئەمانە لە ژێر هەژموونی سەرمایەداریی سەردەمی ئێمەدا، واتە دەسەڵاتی سەرمایەدارە یەک لەسەدەکان، ئەو فرە ملیاردێرانەی کە ئایەتوڵڵاکانن لە ئێران و هاوتەمەنەکانیان لە وڵاتانی دیکەدا، لە پێ دراون. شۆڕشی ئێران بزووتنەوەیەک دژ بە یەک لەسەدەکانی جیهانە و بە سەرکەوتنەکەی بەرەیەکی نوێ لە هەموو جیهان لە دژی یەک لەسەدی سەرمایەدارەکان دەکرێتەوە.
ئەمانەش پۆتانسێلی ئەم شۆڕشە گەورەیەن. تا چەند دەبێتە واقعی، هێزەکانی وەک حیزبەکەمان، تا چەند دەتوانین شۆڕش بەم ئاراستەدا پاڵ بنێین و کارێک بکەین کە بە ڕاستی سەرکەوتنی شۆڕش لە ئێران، سەرکەوتنی هەموو مرۆڤایەتی پاشەکشەی کردووە بەرامبەر هەژموونی ئەو یەک لەسەدا سەرمایەدارەکان لە ئێران.هەموو جیهان. هیوادارم بتوانین ئەم دیدگایە گەشاوە بەدی بهێنین کە شۆڕشی ئێران خستویەتییە بەر چاوی هەمووان.

٨ی ژانویەی ١٤٠١، ٢٩ی کانوونی دووەمی ٢٠٢٢
سوپاس بۆ ئەمیر تاوەکولی بۆ جێبەجێکردنی دەقی سەرەتایی ئەم چاوپێکەوتنە.

شێوازی وانەگووتنەوە (دیداکتیک).. نووسینی/ ئاری زێندینی

شێوازی وانەگووتنەوە (دیداکتیک) شێوازێکی هاوچەرخ و سەردەمی پالپشتی سیستەمی پەروەردەیە لە هەرولاتێکدا ، فاکتەری پێشکەوتنی

سیستەمی پەروەردەیە لە هەر وولاتێکدا بە ئەندازەی یەکەم بە بەهێزکردنی مامۆستایە ، پڕۆژەی وەزارەتی پەروەردەی حکومەتی هەرێمی کوردوستانە دەیانەوێ بەتە جێبەجێکردن بە سەرخستنی پرۆسەی پەروەردە. ئەم پڕۆژەیە وادەکات مامۆستایان چۆن وانە بڵێنەوە فێربوون و فێربوونی بەرجەستە پیادە بکەن بەشێوەیەک قوتابیان ئەرکی مامۆستا بکەن و بڵێنەوە چۆن بیربکەنەوە بەبێ مامۆستا وەلامی خۆیان هەبێ ئەمەش بنەمایی ڕۆشنبیری و مەعریفیە.(دیداکتیک) لە ڕێگەی جیاواز دەستکاری عەقلی قوتابی دەکات ئەمەش کاریگەری زۆری لەسەر کارایی و تواناسازی قوتابی هەیە شێوازێکی پراکتیکی و کرداری و بەرهەمداریە دەبێت مامۆستا چالاکی مێشکی و جەستەیی (عەقلی و فیزیکی) خۆی بەگەڕبەخی بەرامبەر قوتابی لە پۆل و قوتابخانە و دەوروبەری قوتابخانە نزیکبکاتەوە توانایی ئەوەی هەبێت قوتابخانە یارمەتیدەربێت بەکاری ڕۆژانەی لەدەرەوە. شێوازی دیداکتیک تەنها گشتی نییە بە هەمووبابەت و وانەکان بەڵکوهەروانەیەک دیداکتیکی تایبەتی خۆی هەیە بە تێگەیاندنی قوتابی وابکات قوتابی کرداری بیت شتێک هەڵێنجێ ، مامۆستا پێویستە زۆر چالاکانە لە پۆل شیکردنەوەوروونکردنەوە بدات قوتابی بەشداربێت لەو کردارە گەر پێویستبکات ئامێروکەلوپەل بەکاربهێنێت پەیوەستی بکات بە ژینگەی دەرەوە نەک تەنها بەشێوەی تیۆری ونەزەری و دەرخ و خوێندنەوە وابکات قوتابی پێویستی بە کتێب نەبێت بتوانی روونکردنەوە بدات بەبێ کتێب عەقڵ بەکاربهێنێت بە هەرکارێک و کێشەیەک لە ژیانی ئاسایی قوتابی ئاست بەرزوئاست نزم نامێنێت (تەمبەڵ و زیرەک) بیری دووردەکەوێتەوە لەنمرە و نمرەی بەرز هەست بکات فێربوون و تێگەیشتن بیرکردنەوە لەبابەتێک گرنگترە لە نمرە بیری قوتابی لەنێو کتێب و ناو پۆل و چوارچێوەی قوتابخانە بگوازێتەوە بۆ دەرەوەی قوتابخانە. بەلام لێرەدا گرنگترین بەربەستەکانی سەرنەکەوتنی ئەم شێوازی وانەگووتنەوە (دیداکتیک) چەند بەربەستێک لەئارادایە و چاوەڕواندەکرێت هیوادارم روونەدات لە هەرێمی کوردستان ئەویش ئەمانەن :

1 / دوو دەوامی و سێ دەوامی لە قوتابحانەکان.

2 / ژمارەی زۆری قوتابی لە پۆل .

3 / ئاستی کۆمەلایەتی و ئابووری و ڕۆشنبیری خێزانی قوتابی.

4 / دابینکردنی کەل و پەل بۆ ئەم کارە پراکتیکیە.

5 / دەنیابوون لە مامۆستا ئەم ئەرکە جێبەجێدەکات .

6 / چۆنیەتی کۆنترۆڵکردنی قوتابخانە ئەهلی و ناحکومی .

7 / ئەم شێوازە وانە گووتنەوە کرداری و پراکتیکیە چۆن لەگەڵ پرۆگرام و مەنهەج کتێب پەیوەست دەکەی.

8 / مامۆستایان دەبێت زیاتر خەریکی خوێندنەوەی تایبەتی و گشتی بن بۆ خۆ ڕۆشنبیرکردن.
9 / ئاستی بژێوی و موچەی مامۆستا نەبێتە هۆکاری کەمتەرخەمی لەلایەن مامۆستایان.
10 / پێویستی زۆری بە گەشتی زانستی و چاوکراوی بەشارەزایی لەدەرەوەی قوتابخانە .
11 / ژینگەوشوێنی قوتابحانە یارمەتیدەر بێت بۆ ئەم شێوازی وانە گووتنەوە .

ئێوارانە.. ٦.. سەردار جاف

ئێوارەیە و تەی دەکەم بە نێو یادگارییە جوانەکانت کە نازانن بەانەوە چ مانایەکی هەیە
ئێوارەیە و شەپۆلە گەرمەکانی ناخت ئاوێزان بوونی باڵای بە نییە
دەرکەوتنت لە سەمای ئەو گەڵا زەردە وەریوە و پڕ سەما و لەنجانە دەچن کە ڕەحم جوان دەکا
ڕەنگاڵەیی دەخزێنێتە نێو ناخە مەستبووەکەما کە ڕێی قورتار بوون دەرنەبا
نازانم لە کام ڕچەوە خزایتە نێو نیگاکانم و لە میحرابی عیبادەتدا کڕنووشم بۆ بردی
نازانم لە کام بنەوانی ویستەوە تۆم ئاڵایت و تیلەی چاوەکانم لە حەژمەتتدا وەک دێڕە و سارا و قیبلەیەک رووی تێکردی
نازانم لە کام چەپەرەوە سەباز و رمبازێنت دابەست و ئیدی مەستبوونمت پێی پێبرد و نوقمی داگیرکاریت کردم
نازانم لە سەر کام چەپەچاغ گەردنی حەزەکانمت لەت لەت کرد و بە هەوار و یادەوەری خۆتت بردم
نازانم لە کام تراویلکەییەوە ئاشنای کۆچەربوونت بووم و لە مەرگی کام بەهاردا بە لەوەڕگای تەڕتەڕی مەستیت بردم
نازانم لە کام بەهارەوە بە بوێری شەهلاییت ئاوازەکانی دیتەوە و لە دامەنەوە چەپاوکردنی حەرفەکانت تەڕوەک زرێبار لەم ئاڵاو سورێن ئاسا جوان و مەریوان مینا ڕەنگین بوو
نازانم لە سەر کام ریتم تۆ فێری ئەم تاڵانکارییە بوویت و لە تەنهاییدا خەم و دەم ترۆپکنشین چوو

نازانم لە سەر کام جووڵەی ب□ر و لاچاوەوە غەمزەدەی هەوارێکی
تەلیسماوین دەکەی و نا□یتەوە
نازانم بۆ من لە سەر قافڵەی رێبوارانا سەرێکم بێ دار و رێ دەبڕم
و ناگەڕێمەوە
نازانم لە سەر چ هارمۆنییەتێ میلۆدییەک وڕێنەمە و هەوەسە
دەسبازییەکانم رێم پێ نادەن بیلێمەوە
نازانم لە سەر کام میتۆدی شەڕگەوە شاڵاو و پەلاماری چەپخونیت دەست
پێکرد و نابڕێنەوە
نازانم لە سەر کام رێبازی ئیشقا چەپک چەپک گوڵەکانت نە سیس دەبن
و نە دەڕوێنەوە
نازانم تۆ لە سەر کام هەوارا دەست لەملانێم دەبی و ئاگرێ دەکەیت و
ناکوژێمەوە
چەپۆڵەشێرەت خەراباتێکە و لێم نابێتەوە
هێندە دەستەمۆتم ... وەک مۆمێ هەر کات بتەوێ بە فوویی□کت کوێر
دەبمەوە
بە چەرخدانێ گڕم دەدەی و هەڵدەبمەوە
لە بەلەمێکی چارۆکەدار دەچم ... لە ناوەندی دەریا جێتهێشت بم
نە خۆ دەدۆزم نە قورتار دەبمەوە
ئاخر بۆ وام لێ دەکەی تۆ نازانی
خۆشەویسترین کەسمی کەسەکەم

ئەڵمانیا
١ / ١ / ٢٠٢٣

ئازادی.. تێکست: داریوش اقبالی.. وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

..........ئەی ئازادی
گەر ڕۆژێک بە نیشتمانەکەمان گەیشتی
لە شێوەی پیرەمێردێکی

ڕەش پۆشی ، عەبا ڕەشی ، ڕیش سپی
بە زاراوەیەکی نەناس و فەرھەنگی عەرەب
و
چاوێکی سارد و ترسانەکەوە مەیە
کە ھاتی دەربارەی”مەرگ” مەدوێ
مەچۆ گۆڕستان…گۆڕستان کۆتای□
نا بێ مەرگ دەست پێکردن بێ
….کە ئەمجارە ھاتی
لە دەمی کەس مەیە
گفت و پەیمانی” بەتاڵ”مەیە
“نەوت” مەھێنە سەر سفرەکان
“نان”ی سەر سفرەکان بھێڵەرەوە
لە ئاو و کارەبای خۆڕایی مەدوێ
لە کۆششی ئینسان بدوێ
لە بڕیاری”کوێرانە” مەدوێ
لە ھەست و پرنسیپ و زانست بدوێ

ئای ..ئەی ئازادی
گەر ڕۆژێک بە نیشتمانەکەمان گەیشتی
لەگەڵ “شادی”یا وەرە
بە “پەچە”ی ڕەش
و
ئەقڵی بە “بەرد بوو” و ڕیشەوە مەیە
بە ئاواز و مۆسیقا و ئاھەنگەوە وەرە
بە تفەنگی گەورەی دەستی
مناڵە بچوکەکانەوە مەیە
بە گوڵ..و ماچ…و کتێبەوە وەرە
لە تەقوا و جەنگ و “شەھادەت” مەدوێ
دەربارەی :
ئینسانیەت.. و ئاشتی.. و “شەھامەت” بدوێ
دەربارەی ژیان بۆمان بدوێ
لە پەنجەرە کراوەکانەو بدوێ
دڵمان بە ” شەماڵ” ی ئاشتی بە
ئاشنای ھاوڕێیەتی و عەشقمان کە
فێری مەسەلەی ” ئینسان بوون”مان کە
کاتی خۆی فێری چوونیەتی مەرگ بووین
فێرمان کە “چۆن “بژین

ئەی ئازادی
گەر ڕۆژێک بە نیشتمانەکەم گەیشتی
لە دڵی عاشقەکانەوە هەنگاو بنێ
میهرەبانیت لە دڵمانا داگیرسێنە
تا ئازادی لە ناخمانا بجوشێ
و
ئیتر چی دی پەلامارت نەیەین
لەگەڵ هەر هەناسیەک لەیادمان بی
“تۆ”یەک کە لە هەناسە خۆشەویست تری
تا بزانین ئازادی “نیعمەت” نیە ، نابارێ
بەڵکو بەرپرسیارێتی یە
فێرمان کە ل□ بەر دەست بوونی تۆ
و
تێڕوانینی تۆ ئاسان نیە
کە زۆرت لێ نازانین بە خۆتمان ئاشنا کە
ئێمە ناوەکەتمان تەنیا لە ژێر لێوەوە ووتۆتەوە

ئازادی ئەی ‘ نەینراو ” ترین
ئێمە بە پانتایی مێژوو یەک، لە تۆ مەحروومین

…..ئای ئەئ ئازادی
گەر بە نیشتمانەکەمان گەیشتی
بە “ئاگایی”ەوە وەرە
تا لە دەروازەی ئەم شارەیا
بە” شمشێر” ملت نەپەڕێنن
تا لە بیرەوەری لەسەرخۆی مێژووا
نەهێڵین تۆمان لێ بدزن
مەگەر تۆ نازانی
بەهای هەنگاوەکانت بۆ ئەم نیشتمانە
خوێنی باشترین ڕۆڵەکانی ئەم خاکەیە
بەهای تۆ ، گرانترین بەهای دونیایە
…..بەڵام
ئەمجارە بە ئاگاییەوە وەرە
بە ئاگایی.....
بە ئاگایی ......
“”””””””””””””””’

31/12/2022

”””””””””””””“

دوو کتێبی نووسەر جەلال عەبدوڵا ساڵح

ماڵی سەگە دڕەکانی گەڕەک ، ناونیشانی کۆمەڵێک کورتە چیرۆکی جەلال عەبدوڵا ساڵحە کە هاوکات لەگەڵ کۆمەڵە چیرۆکی ڤانیسا و باڵندەکانی ماریەدا ، چاپ و بڵاو کرایەوە …
ماڵی سەگە دڕەکانی گەڕەک ، لە هەشت کورتە چیرۆک پێکهاتووە ، مراوییەکانی نەنکم ، کەڵەشێرەکەی داود ، سەگەکەی ئەڵوشە و دەیڤد ، بیرەوەرییەکانی جەلال کرماشانی ، ماڵی سەگە دڕەکانی گەڕەک ، پەیژەی ژیان ، ماڵی نابینا و مەتینە ، ڤیڤا خان و کەڤرونسکی ..

بەم نزیکانە کتێبی ڤانیسا و باڵندەکانی ماریە (چیرۆک) دووبارە چاپدەکرێتەوە

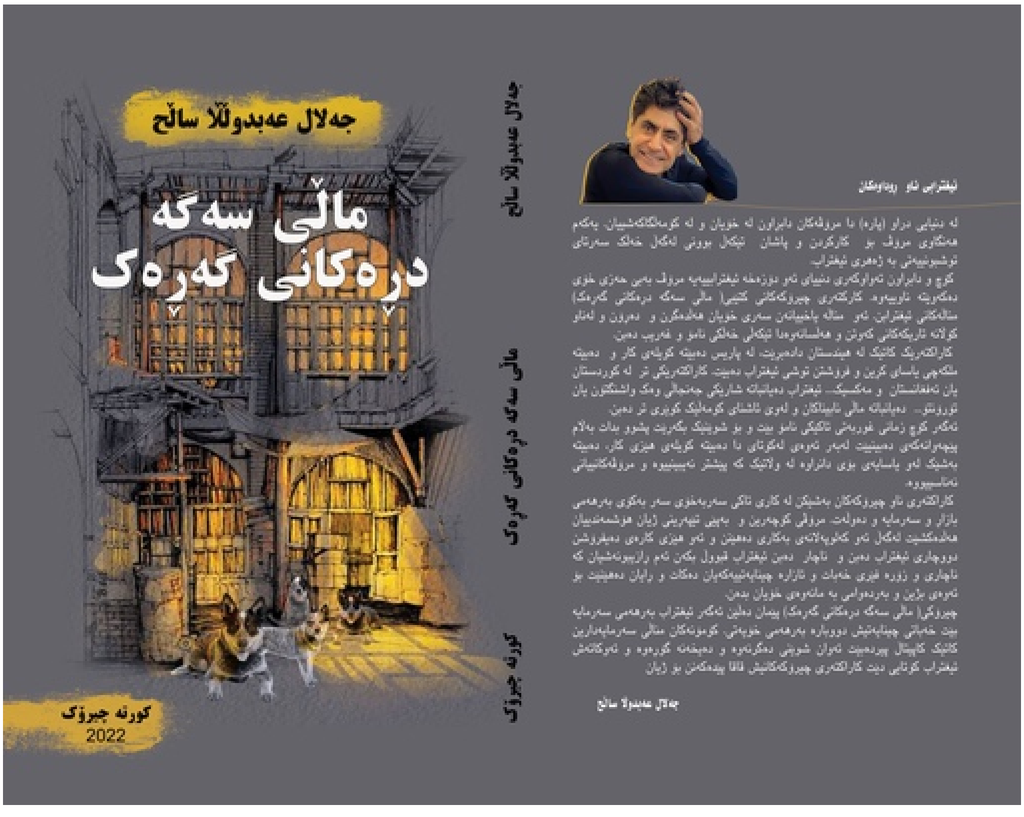

بیرەوەرییەکانی فەقێیەکی گومڕا (42).. شەماڵ بارەوانی

بەشی چڵ و دوو

خوا جارێ هیچ کاندید و لیستێکی نییە و بەژداری هەڵبژاردنی نەکردووە..!

ژیانی فەقێیاتیم پڕیەتی لە چیرۆک و بەسەرهاتی خۆش و ناخۆش. دنیایەکی سەیرە گیانە، هەرگیز بە خەیاڵیشم دانەدەهات، ڕۆژێک دادێت من تووشی ئەو گۆڕانە فیکرییە دەبم و لە کەسێکی ئیسلامی و بایەکی فەندەمەنتاڵیستەوە وە، دەگۆڕێم بۆ کەسێکی سیکۆلار و لیبراڵ!

هەڵبەت سەبارەت بە چوونم بۆ خوێندنی ئیسلامی و فەقێیاتی و حوجرە، ئەوە بە قەناعەت و حەزێکی خۆم بوو. کەس لە ماڵەوەمان، نە فشاری چوون و نەیش پشتیوان و هاندەرم نەبوو لەو چوونەم بۆ خوێندنی

ئایینی و مانەوە لە حوجرە. خانەوادەکەی من موسوڵمانی تەقلیدی بوون، نوێژ و ڕۆژوو و زۆربەی ڕیتواڵەکانی ئایینیان بە جێ دەگەیاند. وەلێ هەرگیز ئیسلامی نەبوون و دینداریان بەو شێوە تەعریب و مۆدێلە تووند و نامۆیە نەگرتبوو، کە سەلەفیزم و ئیسلامی سیاسی ئێستا لەکوردستان دەیانەوێت دەرخواردی خەڵکی بدەن.

جاکاتێک بڕیارم دا ببم بە فەقێ و بڕۆمە حوجرە، دایکم بە ڕەحمەت بێت، بە شۆخی بەردەوام پێی دەگوتم: کوڕەکەم، موعجیزەیە کاریتە لە کفر درووست بێت!

منیش بە پێکەنینەوە دەمگوت: ئەی نەت بیستووە کە پێشینان گوتوویانە: لە پەلویان دەبیت وەلی و لە وەلییانیش دەبیت پەلوو؟ ئیجا زیاتر پێدەکەنین و دووبارە بە دایکمم دەگوت: دایە دەزانی لە نوح پەیامبەرەوە، تا ئێستا، من یەکەم کەسم، لەنێو تیرە و هەموو بنەماڵەکەمان بڕۆمە فەقێیاتی و لە داهاتوودا دەبم بە مەلا؟

جابەهۆی ئەوەی هەرزەکار بووم و عاتیفەی دینی بەسەرم دا زاڵ بوو و گوێم لە وتاری کۆمەڵێک واعیز و داعی و مەلای سەر بە ئاراستە و تەوژمی ئیسلامی سیاسی دەگرت، زۆر کەوتبوومە ژێر کاریگەری هزری ئیسلامی سیاسی و ئایدیۆلۆجیاکەیان و ئەو حەز و خولیایەم لا دروست بوو، منیش ڕۆژێک بێت و، ببم به مەلاو بڕۆمە سەر مینبەر و بانگەوازی بۆ ئیسلام بکەم.

هەر لەو سۆنگەیەوە من بە ئیشق و تاسە و حەزێکی زۆرەوە ڕۆیشتم بۆ فەقێیاتی و خوێندنی ئیسلامی.

هەرچەندە دایکم ئەمەی پێ خۆش نەبوو، نەک لەبەر ئەوەی دژە ئایین بوو، نەخێر، هەرگیز، دایکم ئەوەی من دەمبینی ڕۆژانە بەردەوام دەم بە زیکر و دەست بە تەسبیح بوو. نیوەی تەمەنی هەر لەسەر بەرماڵە و لەگەڵ ئایین و بە خوا بەڕێکرد.

دایکم، بێ ئەوەی پێم بڵێت، هەستم دەکرد، بەوە نیگەرانە و دڵخۆش نییە، کەمن کورد وتەنی عەیب نەبیت (سەر و کلکم لەگەڵ ئیسلامییەکان تێکەڵ کردووە) و ئەوە ئیسلامییەکانن هانی من دەدەن بە چوونم بۆ حوجرە و مزگەوتەک، کەسەر بە خۆیان و لەژێر دەستی خۆیانە. جارجاریش کاتێک کە دەمگوت ئیسلامییەکان واو وان و مەدحم دەکردن. دایکم دەیگوت: کوڕەم بەو خوایە درۆی دەکەن، ئەوانە لە خوایان نییە.

دایکم زۆر دینداربوو، بەڵام قەت خۆشی لە ئیسلامی سیاسی نەدەهات، دایکم خوێندەواری نەبوو، جارێک لە کاتی دەنگدان منی بۆ ئەوە هەڵبژارد کە لەگەڵی بڕۆم تا دەنگ بدات. لە بەردەم بنکەی دەنگدان، گوتم:دایە ئەوە گەیشتین، ئینجا تۆ دەنگ بەکێ و کامە لایەن دەدەیت؟

با یارمەتیت دەم؟ گوتی: کوڕەکەم من هیچ نازانم و خوێندەواریم نییە. بەڵام دەنگی من با لە خوای بیت. لەبەر پێکەنین خەریک بوو ببوورێمەوە. گوتم:دایەگیان خوای گەورە ئەوەی من بیزانم جارێ هیچ کاندید و لیستێکی نییە و بەژداری هەڵبژاردنی نەکردووە.

گوتی وسبە کورە، دەم ڕووت. ئەوکات من هێشتا فەقێ بووم، وەلێ ئیسلامی سیاسی نەمابووم. مەلایەکی ئیسلامیش لەو دقەرەی ئێمە خۆی کاندیدکردبوو. منیش بە تەنز گوتم: ئەو مەلا ئیسلامیه خۆی کاندید کردووە، بۆ دەنگت بۆ ئەو نەبێت؟ بەو خوایە، وەکو ئەوە وایە، کە دەنگ بدەیت بە خوای گەورە.

گووتی :وەڵاهی هەردووک چاوەکانی دەربێت، من دەنگی خۆمی پێنادەم، ئەو ئیسلامیە پیسە.

ڕاکـــردن و دانیشتـــن.. نەوزاد بەندی

کاکە گیان ، لەرێ دوو جۆر ژیان دەست ئەکەوێ ، ڕاکردن یان دانیشتن .. ئیتر کامیانت ئەوێ ،یان ڕاستر کامیانت بۆ ئەگونجێ ، ئەوەیان ئارەزووی خۆتە .. ڕاکردنەکەیش جۆری هەیە ، سەد وبیست ، هێشتا ، نەرمەغار ، هەروەڵە ، گرنگ ئەوەیە نابێ ڕاوەستیت .. دانیشتنەکەیش ،هەژدە سەعاتیی هەیە ..دوانزە سەعاتیی ، شەش سەعاتیی ، سێ سەعاتیی ..گرنگ ئەوەیە جوڵەی بێ نەکەیت ، بەڵام ئازادیت لەوەی قەپرغەکانت بگۆڕی ، لە قەپرغەی ڕاست بۆ قەپرغەی چەپ .. بە چوار مشقی ، قاچ ڕاکێشان ، قاچ لەسەر قاچ ، هەڵتروشکان ..یان بە جیچکانەوە ..ئارەزووی خۆتە ..
تەلیان بۆ کردم ، کوڕەکەت نەخۆشە ، یەکسەر کەوتمە ڕاکردن …لە نەرمە غارەوە بۆ سەد و بیست …کە گەیشتینە عیادەی دکتۆر ، دووسەد

تا چوارسەد نەخۆش دانیشتبوون ، چاوەڕوانیان ئەکرد ..هەندێکیان لەسەر قەپرغەی چەپ ..قەپرغەی ڕاست ، قاچ لەسەر قاچ ، بە جیچکانەوە .. جەنابی دکتۆر وسکرتێر و ستافەکەیشی ڕایاندەکرد .. هەتا بتوانن دووسەد بۆ چوارسەد نەخۆشی دانیشتوو چارەسەر بکەن …کە سکرتێرە ڕاکردووەکە ئەمەی بینی بە پەلە و لەسەر سەری ڕاوەستابووین ، تووڕە بوو ..لووتی چرچەکەی خوراند و ..ووتی : (بۆ ئاسانییە نۆرەتان نایەت ، بڕۆن دانیشن .. چل و پێنج خولەکی تر ناوتان ئەنووسم و ئەتانخەمە ڕیزەوە)

کە ووتم خۆیشم دکتۆرم ..پێکەنینی هات ، وەک بڵێی بڵێ بڕوانامەکەت خەسار کردووە ، ئێگینا لە دکتۆرە ڕاکردووەکان ئەبوویت ..

خەڵکەکەیش بە ناڕەزاییەوە تەماشایان ئەکردین ، وەک شتێکی سەیر وابووین ،چونکە نە لە ڕاکردووەکان بووین و نە لە دانیشتووەکان ، ئەمەیش وەک بڵێی شتێکی نایاسایی و تەنانەت یاساغیش بوو ..دەرچوون بوو لە کولتوور وداب و نەریت وتەنانەت ئاینیش .. خەڵکەکە تا دەهات بێزار تر ئەبوون ..سەرەتا کەوتنە بۆمە بۆڵەم .. دوایی یەکێکیان ، کە لەوە ئەچوو کۆنە ئامر سریە بوو بێ ، هاواری کرد :

پارچە برا ، یا ڕاکە یان دانیشە ، ئەوە نیازی چیتان هەیە ؟

یەکێکی تریان ، کە لەوە ئەچوو پێشمەرگەی کۆن بوو بێ ، قسەکەی لێ وەرگرتەوە و..ووتی : (ئەگەر بۆ تەمان حوکمەت بڕوخێنن ، حوکمەت وا ناڕوخێ)

لەو سەرەوە ، کوڕی سیکیوریتیەکە بە ڕاکردن گەیشتە سەرمان ، جلێکی ئاودامان ڕەشی لەبەر دابوو .. دوو دەمانچەی تاریقی بە هەردوو قەپرغەیەوە هەڵواسیبوو . . دوو جیهازی بە تەل و کەلەپچەیەک و سەندەیەکی ڕەش و کەبڵەکی کارەبا و تەسبیحێکی سوور و..زۆر شتی تری پیا هەڵواسرابوو .. کوڕەکەم هەرچەند نەخۆشیش بوو ،پێکەنیی ..ووتی : ئەمە پیکابی ووردە و واڵا فرۆشە ؟ یان پیاوی ستارتریکە ؟

کوڕی سیکیوریتی وەک ئەوەی کەڕە بێ ، یان هەدفێن لە گوێچکەیدا بێ ، ئاگای لە پێکەنین و قسەکانمان نەبوو .. وەک ئەوەی دەست بداتە گوێچکەی فەردێ برنج ،ئاوا شانی چاکێتەکەمی ڕاکێشا و لەگەڵ خۆی بردمی بۆ لای دەرگاکەوە ، ووتی : (بەقەدەر دنیایەک شەرمەزارم ، کە وا بە ئەدەبم لەگەڵتا ، چونکە ئیشی من وایە ..ئێگینا چاکم لە بیرە تۆ پورت چاککردەوە ..تۆ فریای نەکەوتیتایە حەوت زەمان بوو مردبوو ، دوو سێ قاپ خوێنت لە ڕێی خوا بە ئامادە کردین)

کەوتینەوە ڕاکردن ، بۆ لای دکتۆر زمزم ..زیرەکترین دکتۆری شار بوو .. حەوت هەشت زمانی ئەزانی .. مەلەوان بوو ..ڕاوچی بوو ..بیست شانەی هەنگی هەبوو .. سێ ژن و..چوار لۆری لە خەتی ئوم قەسر و برایم خەلیل ئیشیان ئەکرد ..

کە چووینە ژوورەوە، سکرتێرەکەی خەوتبوو .. ڕەنگە بەڵام سی و پێنج ساڵ زیاتر بێ فیکەم لێ نەدابێ ، بەڵام لەو کاتەدا ناچار بووم هەردوو پەنجەی دەشاو مژەم خستە دەمم و فیکەیەکم لێدا .. چونکە زۆر دەمێک بوو فیکەم لێ نەدابوو ، فیکەکە سەرەتا وەک ئەوە وا بوو کورسیەکی قورس ڕاکێشی ،دوایی بەرەبەرە نەرم بوو ، فیکەیەکی تیژ دروست بوو ..ئای !یادی بەخێر! وەستایەکم بیر کەوتەوە ٤٨ ساڵ پێش ئێستا ، لە سابونکەران بولبولی لە قوڕ دروست ئەکرد ، بولبولی بچووک بچووک ، هەر هێندەی ڤنسێک ئەبوون ، بە جۆرێک ڕێڕەوی لەناو بولبولەکاندا دروست ئەکرد ،فوت پێدا بکردایە ، فیکەیەکی لێ دەدا ڕێک ئەو فیکەیەی من.. خەڵک بە ویژدانن ، وەستاکەیان ناو نابوو بولبولی قوڕ .. ئەوەندە پێیان وتبوو بولبولی قوڕ ، سەری خۆی هەڵگرت ، خوا نەبێ کەس نەیزانی بۆ کوێ چوو ..
سکرتێرەکە داچڵەکی ، بە ناڕەزاییەکەوە دەستێکی بە هەوادا بەرز کردەوە و ..ویستی درێژە بە خەوەکەی بداتەوە ، ووتم : ئەمانەوێ دکتۆر زمزم ببینین ..
ووتی : ڕۆی !
ووتم : بۆ کوێ ؟
ووتی : بردیان ..
ووتم : بۆ کوێ ..
سکرتێرەکە خەوی زڕا ، ناچار بە کاوەخۆ هەستایەوە ، وەک قسە لەگەڵ بابکوشتەکەیدا بکات ، ئاوا پێی وتین : ئەرێ تۆ خەڵکی کوێی ؟ دکتۆر زمـــزم ، شەش ســـەعاتە لە ژوورەکەی دانیشتـــووە ، یەک نەخۆش نەهاتووە بەم دەور و بەرەیا ..ئێستا دێی ..؟ ئەرێ تۆ خەڵکی کوێی ؟
ووتم : تۆ واز لەو شتانە بێنە ، بۆ بردیان ؟ کێ بردی ؟
ووتی : ئەمبوڵانس بردی .. وابزانم مرد ..
بێ ئەوەی بزانم چی ئەڵێم ، پێم وت : باشە ، سوپاس ، بولبولی قوڕ !..
نازانم چی لێ گوێچکەیدا بوو ، تێنەگەیشت ، زۆر دڵی خۆش بوو ..
لە ڕێ کوڕەکەم ووتی : بابە چاکبوومەوە ، با بە ڕاکردن بڕۆینەوە ..
نەگەیشتبووینە ماڵەوە ، خێزانم بە ڕاکردن هات بەرەو ڕوومان ، ووتی دوو هەواڵم پێیە .. جارێ ڕاکە بۆ گەڕەکی ئەو دیو ، لۆری غازەکە لەوێیە ..
پەلاماری بتڵەکی غازم دا و خستمە سەر شانم و ڕامکرد بۆ گەڕەکی ئەو دیو .. سەرنجم دا ، خەڵکێکی زۆر بە بتڵە غازەوە ڕائەکەن .. کوێی مەنگەلێ ئەوەی لەبەر دەی خەڵکی مەنگەلیا پێی ئەڵێن داون سیندرۆم

.. پیاوی خانەنشین .. پیاوی ئیفلیج بە خۆ و عەرەبانە و ڕاکێشانی گوێچکەی بتڵە غازێ وەک چۆن کوڕی سیکیوریتیەکە گوێچکەی شانی چاکەتەمی ڕاکێشا .. ژنی جل ڕەش ،ئەوەی عەبدوڵای مەلا نوری لە پەرلەماندا کردی بە شەڕ لەسەریان ..کچ بە ماکسی و بتڵە غازەوە .. عەرەبی هاوردە بە چەفیه و عەگاڵ و بتڵە غازەوە .. مناڵی پۆلی پێنجی سەرەتایی ..پیاوی پیر ، بە کەوا و سەڵتەوە کە نزیکەی ۳۲ ساڵ بوو کەوا وسەڵتەم نەبینی بوو ..پیرەژنی تەشی ڕێس ، بە دەستێ تەشی وخور

Nawzad Bandy

ی و بە دەستەکەی تر بتڵێ غاز .. مامۆستا بە چاکەت و بۆینباخ و بیجامەی بازەی خەتخەت و بتڵی غازەوە .. کرێکار بە چەکوس و بتڵە غازەوە .. دارتاش بە مشار و بتڵی غازەوە .. تەنانەت کوڕە نەخۆشەکەیشم بینی ئەویش پەلاماری بتڵە غازێکی بەتاڵی دابوو ، لە سەعید عوەیتە خێراتر ڕایئەکرد . بە دەست خۆم نەبوو ، شۆڕشی ف□□نسا و .. تابلۆکەی یۆجین دیلاکروام بیرکەوتەوە ، تابلۆی ئازادی فەرمانڕەوایی میللەت ئەکا ..

کە گەیشتینە لای لۆرییە غازەکە ، خاوەنەکەی هاواری کرد : مەوەستن ، غاز تەواو بوو ..

لەو کاتەدا ویستم بڕۆمە سەر لۆرییەکە و ..ووتارێک بۆ خەڵکەکە بدەم ..کەچی پێش من کوڕێکی تازە پێگەیشتوو ، چووە سەر لۆرییەکە و .. هاواری کرد : میللەتی خەوتوو ، ڕاپەڕن.. هەر ئەوەندەی پەلاماری ئەم لۆرییە غازەتان دا ، پەلاماری داگیرکەران بدەن ، بار و دۆخەکە باش ئەبێ ..

کابرای غاز ترسا .. بە ڕاکردن سواری بارههڵگرەکەی بوو ،پێی پیا نا .. کوڕە تازە پێگەیشتووەکە کەوتە خوارەوە .. کۆمەڵێ دەمامکدار گەیشتنە سەری و بردیان ..

کە لەگەڵ کوڕەکەم ، بە دوو بتڵ غازی بەتاڵەوە ، بۆ ماڵەوە ، بە کاوەخۆ ئەگەڕاینەوە ، کوڕەکەم لێی پرسیم : بابە ، خۆ نەخۆشی کۆرۆنا نەماوە ، ئەو پیاوانەی کوڕەکەیان بە شەق برد ، بۆچی دەمامکیان کردبوو ؟

ووتم : ئەوانە پێش کۆرۆنایش هەر دەمامکدار بوون .. ڕەنگە بڵێم لە سکی دایکیشیاندا هەروا بوون .. کە مردیشن ، هەر بە دەمامکداریی ئەیان□ن□ژن ..

بە خێزانم ووت : هەواڵی دووەم چی بوو ؟

ووتی : پێش غازەکە ، پۆلیسێ بە ڕاکردن هات ،ئەم نووسراوەی دامێ و ڕۆیشت ..

نووسراوەکە باسی لەوە دەکرد ، گوایا من بێڕێزیم بە دکتۆرێکی زۆر

دڵسۆزی شارەکەمان کردووە و هەڵمکوتاوەتە سەر بیمارستانەکەی و دانەنیشتووم و کوڕی سیکیوریتیەکە نەبووایە ، دکتۆر و سکرتێرەکەیم ئەخنکاند .. هەر بۆیە ئەبێ یان بە عەشایەریی خۆم ئەو کەیسە چارەسەر بکەم یان ئەبێ سبەینێ بڕۆم بۆ بنکەی پۆلیس ، خۆم ڕادەست بکەم ..
ئەوسا خەریک بوو تێدەگەیشتم لەوەی کە بۆچی هەندێ دکتۆر ڕائەکەن و ئەوانەی تر دانیشتوون .. هەندێ پاقلاوە فرۆش لە هەموو کۆڵانەکان لقیان هەیە و ڕادەکەن و هەندێکی تریان دانیشتوون و پاقلاوەکانیان وشک وڕەق بوونەتەوە . . تێگەیشتم لەوەی بۆچی دەرمانساز و تاقیگەساز هەیە ،بیست سی دەرمانخانەو تاقیگەیان هەیە و هەر ڕائەکەن ..ئەوانی تر ، دانیشتوون و چاوەڕێن حوکمەت دایانمەزرێنێ ..میللەتێکی دانیشتووم بۆ دەرکەوت ، لەگەڵ دەسەڵاتدارانکدا کە بەناو سەدان و هەزاران پڕۆژە و م□□ و ق□لا و کۆمپانیای نەوت و پاپۆڕ و یەخت وملیارەها دۆلاری تایبەت بە خۆیاندا لە ڕاکردنێکی یەکبینەدان ..
هەر ئەوەندەم زانی ، زرمەیەکم لێ هەستا و لەسەر شەقامەکە بە پشتا کەوتم ..لەناو چاڵاوێکی پڕ لەسەر مێکوتەدا ، کراسە سپیەکەم پیس بوو کە لۆگۆی پۆڵۆی لەسەر بوو ، زۆرم خۆش گەرەک بوو ..سەرم بەرز کردەوە ، پیاوێکی شێت ، بە خۆی و بتڵە غازێکەوە تامپۆنی لەگەڵ کردبووم …وویستم پێی بڵێم : سەڵا لە عەقڵت ، سەعات زیاتر ئەبێ ، بار□□گری غاز قەلفڕی لێکردووە ..
کەچی ئەو بە هانکە هانک پێی ووتم : بۆ لەو ناوەڕاستی جادەیەدا ڕاوەستاوی ؟ بۆ ڕاناکەی یان دانانیشیت ، بولبولی قوڕ !!
کە لێی وورد بوومەوە ، هەستم کرد ڕەنگبێ نەوەی وەستا کۆنەکەی سابونکەران بێ ..یان نەوەی هاوڕێیەکی .. ئەوەی نزیکەی ٤٨ ساڵ پێش ئێستا لە قوڕ بولبولی دروست ئەکرد .. بولبولی زۆر بچوک ، هەر ئەوەندەی باڵندەیەکی قنس .

باشبوونی تۆ ب□ ئەگەرێکی زۆر

باشوونی ئەوانی تری لێدەکەوێتەوە.. زانا ڕزاق

ئەگەر چوویتە ناو نەتەوەی تر لەگەڵت باش بوون ئەوە بزانە کەسانێک لە ووڵاتەکەی خۆیان هەبوونە لەگەڵیان باشبوونە

ئەگەر چوویتە ناو بیر و باوەڕی تر لەگەڵت باشبوون ئەوە بزانە کەسانێک هەبوونە لەناو خۆیاندا لەگەڵیان باشبوونە

ئەگەر چوویتە شارێکی تر لەگەڵت باشبوون ئەوە بزانە ئەوەش لە شاری خۆتان لەگەڵیان باشبوونە ئەگەر چوویتە هەر شوێنێک باشبوون ئەوا ئەوەش لەگەڵ ئەوان ئاوا بوونە ، مەرجنییە تۆ باشییەکەیان خراپییەکەی خۆت وەرگری بەڵکو کەسانی نەتەوەو شار و شوێنەکەت وەردەگرێت ،مەرجیش نییە هەمان کەس ئاوا بێ لەگەڵت چونکە کاتێک دەبینی نەتەوەی تر لەگەڵ خەڵکەکەت باشە

تۆ لە شوێنی خۆت هەستێکت بۆ دروست دەبێ ئاوا لەگەڵ خەڵکی ئەوێ بجوڵێیەوە باشبوونی ئەوێ ئەوانە لەوە

تێبینی دیوێکی باشبوونی مرۆڤەکانی ترم باسکردووە لەگەڵ ئەوانی تر ، بەس هەندێکیش پەیوەندی بە ئاستی هۆشیاریی و یاساییشەوە هەیە بەشێوەیەکی گشتیش مە بەستمە.

زانا ڕزاق

شیعر\ ساڵخزان.. کەمال ڕازی

ئەڵێن ئەم شەو سەری ساڵە
شار چراخانە و خامۆشە
ئەدرێ لێیەک لێوی پیاڵە
چێژنی مەست و بادە نۆشە
بۆمن چی گەر ڕازاوەیە
کۆشک و تەلاری ئەم شارە

چرای خۆزگە کوژاوەیە
لای شاعیرێکی بێ چارە
بەتەنها من لەپێکی ژین
ئەنۆشم تاڵیی جودایی
قەڵای خۆڕاگریم چین چین
هەرەس دێنێ بەئەسپایی
کەدوور بم لەبزەو خەندە
بەمن چی شار بەهەشتێ بێ
دڵێک لەسینەدا بەندە
تاکەی چاوەڕێی گەشتێ بێ
چاوەڕوان بووم لەپێکێکا
خەمی دنیام بیرچێتەوە
چاوەڕوانیم بێتەکۆتا
بەفر ئاسا بتوێتەوە
لای خەڵک شەوی یەڵدا بێ
لای من ڕۆژگاریش دەیجوورە
لەئاست دڵۆپێ فرمێسکا
خەمی شاعیر بێ سنوورە

کەمال ڕازی